

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПРОЦИК ІРИНА РОМАНІВНА

УДК 811.161.2'276:796.332+81'373.2

**ФУТБОЛЬНА ЛЕКСИКА У ФОРМАЛЬНОМУ
ТА НЕФОРМАЛЬНОМУ ДИСКУРСАХ**
Спеціальність 10.02.01 – українська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Луцьк – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі української мови Національного університету «Києво-Могилянська академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор філологічних наук, професор
Масенко Лариса Терентіївна,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
професор кафедри української мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Навальна Марина Іванівна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
професор кафедри документознавства
та методики навчання;

доктор філологічних наук, професор
Ткач Людмила Олександрівна,
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича,
професор кафедри сучасної української мови;

доктор філологічних наук
Кислюк Лариса Павлівна,
Інститут української мови НАН України,
старший науковий співробітник
відділу лексикології, лексикографії та
структурно-математичної лінгвістики.

Захист дисертації відбудеться 5 травня 2021 року об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 32.051.02 у Волинському національному університеті імені Лесі Українки за адресою: вул. Винниченка, 30 А, авд. 43 бібліотеки ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк, 43021.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Волинського національного університету імені Лесі Українки (вул. Винниченка, 30 А, м. Луцьк, 43021) і на офіційному сайті Волинського національного університету імені Лесі Українки (<https://ra.vnu.edu.ua/>).

Автореферат розіслано 2 квітня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент

О. І. Приймачок

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Розвиток мови пов'язаний із поступом суспільства. Зміни в житті соціуму впливають на мову, динаміку її лексичної системи. Дисертацію присвячено дослідженню процесів формування лексики футболу. Ця суспільна сфера за півтора століття своєї новітньої історії стала соціокультурним феноменом, «грою мільйонів».

Поширення футболу в Україні розпочалося наприкінці ХІХ ст. Одночасно з його розповсюдженням формувалася і мова футболу, розвиток якої відбувався нерівномірно через вплив позамовних чинників на її становлення в окремих частинах України, які в першій половині ХХ віку входили до різних держав.

Українська футбольна лексика ще не була об'єктом спеціальних студій із погляду діяхронної соціолінгвістики. Бракує досліджень історії формування української мови футболу, передовсім вичерпного опису початків її становлення та специфіки функціонування в різних сферах комунікації. Поза увагою науковців залишилися усні форми побутування мови та неформальне спілкування у сфері футболу. Тому всебічне синхронне та діяхронне вивчення української футбольної лексики у формальному й неформальному дискурсах є **актуальним**.

Мова футболу стає об'єктом дослідження щораз ширшого кола науковців. Функціонування футбольної лексики у формальному дискурсі на синхронному рівні ґрунтовно проаналізовано в наукових студіях українських мовознавців: Михайло Паночко описав стан розвитку футбольної лексики на тлі формування спортивної термінології в радянський період, а Юрій Струганець проаналізував футбольну терміносистему початку ХХІ ст. Окремі терміни початкового етапу формування футбольної термінології розглянуто в історико-методологічних працях про розвиток української спортивної термінології Оксани Вацеби й Ігоря Янкова, співвідношення національних і міжнародних спортивних термінів, у тім і футбольних, у сучасній українській мові – у дослідженнях Ольги Боровської, футбольна неологія та інтернет-дискурс – у публікаціях Віталія Максимчука, проблеми нормативного вживання футбольних термінів – у статтях Марти Мартинюк; зіставний аналіз української футбольної термінології з термінами футболу в інших слов'янських мовах здійснено в розвідці Юлії Риси́ч. Відсутність всеохопних студій української футбольної лексики в її розвитку від кінця ХІХ ст. і дотепер, з увагою до формальних і неформальних дискурсивних практик, визначила доцільність і зумовила вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Обраний напрям дослідження пов'язаний із науковою темою кафедри української мови Національного університету «Києво-Могилянська академія» «Українська мова в ХХ сторіччі: стан, статус, форми побутування» (державний реєстраційний номер 0109U008100). Тему дисертації затвердила вчена рада НаУКМА (протокол засідання № 3 від 25 лютого 2016 р.).

Мета дослідження полягає в системному аналізі лінгвістичних і соціокультурних особливостей становлення української футбольної лексики в діяхронії та синхронії у найрізноманітніших сферах її функціонування.

Поставлена мета передбачає розв'язання низки **завдань**:

- визначити теоретико-методологічні засади вивчення футбольного дискурсу української мови, обумовити використаний у метамові дослідження термінний інструментарій;
- дослідити історію становлення футбольної лексики, виокремити етапи її формування та показати вплив мовних і позамовних чинників на її розвиток, з'ясувати тенденції термінотворення на кожному з історичних етапів;
- скласифікувати футбольну лексику за тематичними групами, з'ясувати етимологію назв футбольних понять і проаналізувати лексико-семантичні процеси, що супроводжують творення та функціонування лексики футболу;
- схарактеризувати вплив чужих мов на формування української футбольної лексики, визначити співвідношення національного та чужомовного в системі футбольних назв на різних етапах становлення мови футболу;
- випрацювати рекомендації стосовно впорядкування футбольної термінології, а також щодо повернення в дискурсивні практики насильно витіснених національних футбольних термінів першої половини ХХ ст.;
- виявити найінтенсивніші періоди творення неформального футбольного дискурсу, з'ясувати причини нерівномірності його розвитку в українській мові;
- описати жаргонізми футбольної сфери з погляду походження, конотації та скласифікувати їх за лексико-семантичним критерієм;
- продемонструвати мовну картину світу українських футбольних фанатів, проаналізувати номінації з фанатського соціолекту на основі ономазіологічного критерію, описати способи й засоби мовотворчості у соціолекті фанатів футболу;
- представити феномен поширення фанатських дискурсивних практик під час суспільно-політичних подій в Україні у 2013–2014 рр.;
- виокремити групи футбольних онімів за мотивованістю та способами творення, простежити тяглість традицій у футбольному назовництві, визначити роль і місце футбольних власних назв в українській ономастичній системі.

Об'єкт дослідження – футбольна лексика в діахронії та синхронії впродовж понад столітньої історії розвитку мови футболу в Україні.

Предмет дослідження – специфіка формування та функціонування футбольної лексики в усіх формах побутування мовлення у формальному та неформальному футбольному дискурсах української мови.

Джерельною базою для аналізу в дослідженні слугували українськомовні футбольні видання, що вийшли друком від 1894 р. і дотепер: футбольні правила, наукові праці, підручники; науково-популярні публікації; спортивна періодика, футбольні матеріали на сторінках універсальних періодичних видань; художні твори футбольної тематики українських письменників ХХ–ХХІ ст.; спогади, авторизовані документальні повісті колишніх футболістів, функціонерів; дослідження істориків спорту; архівні матеріали; трансляції матчів, теле- і радіопрोगрами про футбол, інтернет-сторінки футбольних клубів, інтернет-форуми уболівальників, дописи та коментарі у соціальних мережах, усне мовлення гравців, тренерів, коментаторів матчів, фанатів футболу. Джерелами фактичного матеріалу були футбольні та спортивні термінографічні видання і словники нової

лексики. Для виявлення семантичних характеристик футбольної лексики залучено тлумачні, етимологічні, перекладні лексикографічні праці кінця XIX – початку XXI ст. і словники жаргонної лексики та сленгу.

Методи дослідження. Фактичний матеріал проаналізовано з погляду його лінгвістичної, культурної та соціальної специфіки. Методологічною основою соціолінгвістичних студій у праці є *історично-порівняльний, описово-аналітичний і зіставний методи*. Метод *емпіричного спостереження* застосовано для аналізу вибраних відомостей з усних і письмових джерел футбольного дискурсу. З-поміж власне *соціолінгвістичних методів* використано: *усне інтерв'ювання* фанатів футболу, *письмове анкетування* респондентів, *спостереження* за мовленням футбольних уболівальників і *метод аналізу текстів* футбольних фанатів, узятих із матеріалів інтернет-ресурсів. Для узагальнення результатів соціолінгвістичних студій і викладення підсумків застосовано *метод синтезу*, оскільки формування української футбольної лексики розглянуто на широкому суспільно-політичному та культурно-історичному тлі. *Описовий метод* використано для адекватного передавання результатів дослідження. Для розгляду семантики футбольних назв, передовсім словосполучень, застосовано *метод компонентного аналізу*, для з'ясування співвідношення національних і запозичених футбольних назв, наповнюваності тематичних груп лексики футболу, активності словотвірних моделей – *прийом кількісних підрахунків*. Порівняльно-історичний підхід у поєднанні з *методом реконструкції* використано для вивчення мовної ситуації на різних синхронних зрізах, для дослідження історії розвитку лінгвокультурного простору футбольної сфери в окремих частинах України. Залучено *прийом класифікування та систематизування* лексичного матеріалу і *прийом лінгвістичного моделювання*.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є першим в українському мовознавстві всебічним і системним синхронно-діахронним дослідженням футбольної лексики в усній і писемній формах побутування мовлення як історично сформованої та функційно розбудованої підсистеми сучасної загальнонаціональної мови, що обслуговує комунікативні потреби мовців у вагомій упродовж останнього сторіччя соціокультурній сфері. На основі ґрунтового аналізу фактичного матеріалу поглиблено відомості про становлення й розвиток футбольної лексики кінця XIX – початку XXI ст. через призму впливу мовних і позамовних чинників, запропоновано шляхи її оптимізації: оновлення складу футбольної лексики з урахуванням напрацьованих минулого, вирішення проблем її впорядкування та функціонування, а також сформульовано рекомендації щодо норм слововживання в метамові футболу. До наукового обігу введено лексичний матеріал, який не був об'єктом спеціального мовознавчого аналізу. Уперше проаналізовано неформальний дискурс сфери футболу – соціолект українських футбольних фанатів і футбольні жаргонізми.

Теоретичне значення. Результати дослідження демонструють особливості формування, шляхи поповнення, семантичну та структурну організацію й функціонування української футбольної лексики за понад столітню історію розвитку футболу в Україні. У дисертації запропоновано комплексний підхід

до вивчення спеціальної лексики. Отримані результати доповнюють відомості про лексичну систему мови загалом і її фахові підмови зокрема. Підсумки різноаспектного аналізу футбольної лексики необхідні для встановлення та стандартизації термінології футболу, для опрацювання теорії лексикології, соціолінгвістики, соціолектології, термінології та термінографії.

Практична цінність. Матеріали дослідження можна використати в лексикографічній і термінографічній практиці – під час укладання словників футбольної лексики та соціолекту футбольних фанатів, доповнення тлумачного словника української мови, оскільки більшість проаналізованих у праці лексичних одиниць не зафіксовані в лексикографії. Теоретичні положення дисертації та фактичний матеріал будуть корисними в академічній практиці університетів (для читання лекційних курсів і проведення практичних занять із сучасної української мови, опрацювання тематики вибіркового дисциплін, спецкурсів і спецсеминарів із соціолінгвістики, соціолектології, лексикології, лексикографії, термінознавства та термінографії, написання підручників з української термінології та соціолектології для студентів-філологів, а також спецкурсів для студентів спеціалізації «Футбол» у навчальних закладах, що готують фахівців із фізичного виховання та спорту). Висновки, узагальнення та фактичний матеріал дисертації стануть базою для подальшого дослідження української спортивної лексики й аналогічного вивчення інших фахових підмов, для праць з історії української мови та історико-культурологічних студій.

Особистий внесок здобувача. Наукове дослідження реалізує власну ідею та концепцію, згідно з якою в праці здійснено пошук фактичного матеріалу, розширено емпіричну базу соціолінгвістики та термінознавства, удосконалено методику вивчення соціолектів, сформульовано теоретичні положення, отримано практичні результати, зроблено висновки й укладено реєстри футбольної лексики, назв українських футбольних команд у ХХ–ХХІ ст. і словник соціолекту фанатів футболу. Результати дослідження викладено у статтях, написаних без співавторів, й опубліковано в наукових виданнях.

Апробація матеріалів дослідження. Положення дисертації оприлюднено на засіданнях науково-методичного семінару кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, 2011–2015), щорічних звітних конференціях професорсько-викладацького складу Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, 2011–2015), повний текст дисертації обговорено на засіданні кафедри української мови Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Київ, 29.09.2020).

За матеріалами дисертаційної праці виголошено доповіді на сімдесяти двох наукових і науково-практичних конференціях: Міжнародній науковій конференції «Українська філологія: школи, постаті, проблеми», присвяченій 160-річчю заснування кафедри української словесності у Львівському університеті (Львів, 20–21 листопада 2008), XI, XII, XIII Міжнародних наукових конференціях «Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja, przekład» (Вроцлав, 24–25 травня 2012, 29–30 травня 2014, 12–13 травня 2016), XI, XII, XIV Міжнародних наукових конференціях «Проблеми української термінології СловоСвіт» (Львів, 1–2 жовтня

2010, 27–29 вересня 2012, 29 вересня – 1 жовтня 2016), VIII, IX, X, XI Соціолінгвістичних семінарах у Львівському національному університеті імені Івана Франка (Львів, 12 травня 2011, 4 квітня 2012, 5 квітня 2013, 13 травня 2014), IX, XI, XII Міжнародних наукових конференціях «Українська термінологія і сучасність» (Київ, 23–25 квітня 2013, 27–28 квітня 2017, 16–17 травня 2019), Міжнародній науковій конференції «Інноваційні процеси в лексиці та граматиці української мови» (Луцьк, 26–27 вересня 2013), Міжнародному науково-практичному семінарі «Україністика: вчора, сьогодні, завтра» (Познань, 8–9 листопада 2013), Міжнародній науковій конференції «Ukrainistyka: tradycje i współczesność» (Варшава, 6–7 грудня 2013), Міжнародній науковій конференції «Теорія і практика викладання української мови як іноземної» (Львів, 24–25 квітня 2014), II Міжнародній науковій конференції «Нова лінгвістична парадигма: теоретичні і прикладні аспекти» (Одеса, 23–24 жовтня 2014), Міжнародній науковій конференції «Польська мова і полоністика у Східній Європі: минуле і сучасність» (Львів, 24–26 жовтня 2014), IV Всеукраїнських наукових читаннях, присвячених пам'яті професора Юрія Карпенка (Одеса, 6–7 листопада 2014), Всеукраїнських наукових конференціях «Українська філологія в контексті розвитку європейської наукової думки» (Тернопіль, 13–14 листопада 2014, 3 листопада 2016), Міжнародній науково-практичній конференції «Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект» (Харків, 17–18 грудня 2014), Міжнародній науковій конференції «Україністика – минуле, сучасне, майбутнє» (Брно, 26–27 квітня 2015), XV Міжнародних славістичних читаннях пам'яті академіка Леоніда Булаховського (Київ, 24 квітня 2015), XVI Міжнародній конференції «Семантика мовних одиниць» (Харків, 14–15 квітня 2016), XIII Славістичних читаннях у Софійському університеті імені Святого Климента Охридського (Софія, 21–23 квітня 2016), Міжнародній науковій інтернет-конференції «Східнослов'янська філологія: від Нестора до сьогодні» (Бахмут, 16–21 травня 2016), Міжнародній науковій конференції «Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов'янських культур» (Київ, 24 травня 2016), XXIV Міжнародному славістичному колоквиумі (Львів, 26–27 травня 2016), Міжнародній науковій конференції «Наукова термінологія початку нового століття: теоретичний і прикладний виміри» (Рівне, 15–16 вересня 2016), II Сосновецькому мовознавчому форумі (Сосновець, 22–23 вересня 2016), Всеукраїнських Грищенківських читаннях (Ніжин, 22 вересня 2016, 6 жовтня 2017, 5 жовтня 2018), Міжнародному науковому конгресі «Іван Франко: Я єсть пролог...» (Львів, 22–24 вересня 2016), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток української мови в контексті перетворень сучасного українського суспільства: трансформація засадничих понять культури» (Київ, 20–21 жовтня 2016), III Міжнародній науковій конференції «Українська мова і сфера сакрального» (Чернівці, 20–21 жовтня 2016), Міжнародній науковій конференції «Лінгвістичне франкознавство в контексті сучасних філологічних студій» (Дрогобич, 24–25 листопада 2016), Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку європейської освіти» (Прага, 22 листопада 2016), Міжнародній науковій конференції «Війна та збройні

конфлікти – медіа, пропаганда, комунікація» (Вроцлав, 16–17 березня 2017), XI, XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кропивницький, 23–24 березня 2017, 21–22 березня 2019), VIII Міжнародній науковій конференції «Лексико-граматичні інновації у сучасних слов'янських мовах» (Дніпро, 6–7 квітня 2017), Всеукраїнській науковій конференції «Запоріжжя в гуманітарному дискурсі» (Запоріжжя, 5–6 квітня 2017), III, IV Міжнародних наукових конференціях «Лінгвостилістика XXI ст.: стан і перспективи» (Луцьк, 2–4 вересня 2017, 7–9 червня 2019), XVII Міжнародній ономастичній конференції «Актуальні проблеми української та інослов'янської ономастики» (Тернопіль, 21–22 вересня 2017), Міжнародній науково-практичній конференції «Українська мова у парадигмі світової лінгвістики» (Одеса, 28–29 вересня 2017), VII Міжнародній науковій конференції «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі» (Кам'янець-Подільський, 5–6 жовтня 2017), Міжнародній науково-практичній конференції «Комунікативний дискурс у полікультурному просторі» (Миколаїв, 6–7 жовтня 2017), Всеукраїнській науковій конференції «Іван Ковалик та українське мовознавство: історія, школи, проблеми» (Львів, 26–27 жовтня 2017), III, IV Міжнародній науковій конференції «Мова: класичне – модерне – постмодерне» (Київ, 16–17 листопада 2017, 10 жовтня 2019), VIII Міжнародній науковій конференції «Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования» (Брест, 23–24 листопада 2017), Міжнародній конференції українців «Україна як культурний та історичний наратив (мова, історія, література)» (Прага, 24–26 листопада 2017), XVII Міжнародній науковій конференції з актуальних проблем семантичних досліджень «Художній текст: лексика, граматики, стилістика» (Харків, 15–16 травня 2018), Міжнародній науковій конференції «Українська філологія: школи, постаті, проблеми» (Львів, 4–6 жовтня 2018), Всеукраїнській науковій конференції «Східнослов'янські мови у їх історичному розвитку» (Запоріжжя, 18–19 жовтня 2018), Міжнародній науково-практичній конференції «Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць» (Київ, 29–30 листопада 2018), III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Від словника Бориса Грінченка до сучасних лексикографічних систем» (Київ, 11 грудня 2018), Міжнародній науково-практичній конференції «Філологія в країнах ЄС та в Україні на сучасному етапі» (Бая-Маре, 21–22 грудня 2018), III Міжнародному конгресі молодих учених Європи «East–West» (Відень, 11 січня 2019), Всеукраїнській науковій конференції «Українська тіловиховна і спортивна традиція» (Львів, 27–28 лютого 2019), XVIII Міжнародній ономастичній конференції (Львів, 24–25 жовтня 2019), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми літературознавства та мовознавства» (Київ, 11 грудня 2019), Міжнародній науково-практичній конференції «Таврійські філологічні наукові читання» (Київ, 24–25 січня 2020), III Міжнародній науково-практичній конференції «Берестейський мир в контексті історії та культури Східної Європи» (Брест, 8–9 лютого 2020), X Оломоуцькому симпозиумі українців Центральної та Східної Європи (Оломоуць, 9–10 вересня 2020), Міжнародній науковій конференції «Citius, Altius, Fortius!»: феномен спорту в літературі

та культурі» (Бердянськ, 24–25 вересня 2020), Міжнародній науковій конференції «Українська мова у новітніх наукових парадигмах» (Луцьк, 30 вересня – 1 жовтня 2020).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено в 73 одноосібних публікаціях, із яких 39 статей – у фахових наукових виданнях України, 6 – у закордонних періодичних виданнях, 16 – у збірниках, зареєстрованих у наукометричних базах; інші публікації – статті та тези в збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури, списку джерел і десятих додатків. Загальний обсяг роботи – 788 сторінок, із них 417 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено джерела фактичного матеріалу та методи аналізу, з'ясовано наукову новизну, теоретичне значення і практичну цінність отриманих результатів, розкрито особистий внесок здобувача, подано відомості про апробацію основних положень дисертації.

У **першому розділі «Мова футболу як об'єкт соціолінгвістики»** представлено футбол як сучасний соціокультурний феномен, зроблено екскурс в історію розвитку футбольної гри в світі та в Україні, наголошено на специфіці суспільно-політичного підґрунтя формування національної мови футболу, запропоновано визначення футбольного дискурсу, розмежовано формальний і неформальний дискурси у сфері футболу.

Футбольний дискурс як складник спортивного тісно переплетений із дискурсом масмедіа, що особливо помітно в усних і писемних текстах, які передають футбольну інформацію (спеціальні футбольні видання, радіо- і телепрограми, спортивні рубрики в неспортивних газетах, спортивні блоки новин у телевізійних інформаційних програмах), і в трансляціях футбольних матчів. Тексти футбольного дискурсу, передовсім писемні, є складниками інших інституційних дискурсів – наукового, офіційно-ділового, педагогічного. Водночас футбольний дискурс – це особистісно-орієнтованим вид дискурсу, йому притаманні персональні форми спілкування. Загалом він має інтертекстуальний характер. У дослідженні футбольний дискурс розглянуто як сукупність комунікативних практик у різних сферах суспільної діяльності, пов'язаної з футболом, – спорті, науці, масмедіа, освіті. У праці запропоновано визначення футбольного дискурсу: усна мовленнєва діяльність і писемний текст, наскрізно об'єднані футбольним змістом і дотичні до футбольної сфери; будь-який мовлений і написаний текст, що стосується теми футболу. Футбольний дискурс – це різновид спортивного дискурсу з особливою тематичною зорієнтованістю, спрямований певному адресатові; він використовує специфічний арсенал мовних засобів і являє собою сукупність текстів, які є продуктом комунікативної діяльності у сфері

футболу. Футбольний дискурс – багатовимірний феномен, що складається з мови правил футболу, регламенту, наукових футбольних досліджень, спортивної інформації та публіцистики, коментарів, футбольних теле- й радіопрограм, інтернет-медіа; мови спортсменів, тренерів, суддів, функціонерів, журналістів, коментаторів і уболівальників.

За критерієм екстралінгвальних умов і мети комунікації в різних сферах суспільної діяльності та мовними характеристиками текстів футбольний дискурс належить передовсім до офіційно-ділового його типу. За критерієм форми він усний і писемний водночас. За кількістю комунікантів – монологічний і діалогічний. За структурою та змістом у функційно-стильовому аспекті виокремлено формальний (офіційний) футбольний дискурс і неформальний (неофіційний) футбольний дискурс. За характером адресата – це адресний тип дискурсу, скерований футболістам, фахівцям футболу й уболівальникам. Формальний футбольний дискурс пов'язаний з офіційною сферою – спілкуванням гравців, тренерів, функціонерів у службових комунікативних ситуаціях у сфері футболу, а також футбольний дискурс у засобах масової інформації, насамперед у пресі, на радіо й телебаченні, у трансляціях футбольних матчів. У ньому використовують футбольну термінологію. Неформальний дискурс поєднаний із неофіційними ситуаціями спілкування на футбольні теми – під час тренувань футболістів, повсякденних контактів гравців, тренерів, суддів, функціонерів, уболівальників, під час їхньої інтернет-комунікації на фанатських форумах, у соціальних мережах. У ньому вживають жаргонізми та соціолект, який виник у середовищі футбольних фанатів. В українській лінгвістиці недостатньо досліджено розвиток формального футбольного дискурсу в першій половині ХХ ст. і неформальний футбольний дискурс.

У другому розділі «Українська футбольна лексика у формальному дискурсі» комплексно й усебічно проаналізовано національну термінологію футболу як основний складник формального футбольного дискурсу впродовж кінця ХІХ – початку ХХІ ст. Виокремлено найважливіші тематичні групи футбольної лексики, проаналізовано лексеми на позначення футбольних понять у межах цих груп, простежено співвідношення національних і чужомовних назв, а також синонімію у футбольній терміносистемі початкового періоду її розвитку. У першій половині ХХ ст. для називання футбольної гри використано лексеми: *гра в копаний мяч**, *гра в мяч, копаний ногами, копана, копаний мяч, копаний, копанка, мяч, копаний ногами, союзняк, фудбаль, футбол, футбаль, футбол, футболь*. Поняття правил гри окреслено терміном *приписи*, головним із яких є вимога чесної гри, на її позначення існували терміни: *гра фер, fair play, фер гра, чесна гра, чиста гра*. Для називання футбольного поєдинку, його частин і номінацій першості з футболу функціювали лексеми: *гра, змагання, змагання копаного мяча, матч, метч, меч*; тайм – *половина, хав-тайм*; перерва – *павза, перерва, перерив*; чемпіонат – *мистецтво, першєнство*. На позначення команд із футболу вживано лексичні одиниці: *дружина, дружина копаного мяча, клуб*; представницька команда – *збірна, репрезентація*; спілка футбольних клубів – *кляса, ліга*. У групі

* У прикладах із видань першої половини ХХ ст. збережено тогочасний правопис.

назв гравців за їхніми позиціями на полі та функційними обов'язками зафіксовано номінації: *грач, копун, мячевик, футболіст*; воротар – *брамкар, воротар, сторож брамки*; захисник – *бек, бик, заложник, захисник, оборонець, позадній, сторож границі*; півзахисник – *напівзахисник, помічник, резервіст*; нападник – *гарцовник, нападач, напасник, стрілець, черговий*; центральний нападник – *середній передовий, чільник*; півсередній нападник – *злучник, інсайд, лучник*; крайній нападник – *крайник, крилевий, криловий*. Для називання ланок футболістів на полі використано номінації: *напад, офензива; поміч; дефензива, задня формація, залага, захист, оборона*. Назви суддів та інших осіб, причетних до футболу, охоплюють лексичні одиниці: *суддя, судия*; головний суддя – *голова, роземник*; бічний суддя – *суддя автовий / граничний / межовий*; уболівальник – *кібіц, приклонник, прихильник, сторонник, фанатик*. У групі назв футбольного поля, його частин, ліній розмітки домінували питомі лексеми: *грище, ігрище, мурава*; воротарський майданчик – *воротарське поле, гряда*; кути поля – *вугли ігрища, роги грища / поля*; фланг – *крило, флянк*; штрафний майданчик – *карне поле, карний пояс, приворотє*; площі поза межами поля – *замежі, запілля*; лінія воріт – *ворітня / воротна / воротова лінія, границя*; бічна лінія – *межа, межова, побочина*; центральна лінія – *границя неприятелів, поперечна лінія*; позначка для виконання одинадцятиметрового штрафного удару – *одинадцятиметрівка, одинадцятка, займа*. Серед номінацій спорядження й інвентарю вживано назв: футбольний м'яч – *бальон, мяч / м'яч, опука, пивка*; футбольні ворота – *брама, брамка, ворота*; елементи воріт: *стійка воріт – жердка, одвірок, стовп, стовпець, стовпок*; перекладаина – *балька, бальок, поперечина, поперечка*; сітка воріт – *воротна сіта*; кутовий прапорець – *прапорець на тичці, хоруговка*. Для називання футбольної форми використано лексеми: *виряд, мундур, однострій*; елементів спортивного одягу: *камаші, светер, сорочинка, сорочка, спортова сорочина, штанці, штанцята, штаняята*; футбольного взуття: *футболеві черевики, футболівки, черевики, черевики, підбиті кілками* та засобів захисту: *голіники, наголінники, накістники, наколінники*. У групі назв ігрових моментів і порушень правил функціювали номінації: *вкидання м'яча з-за меж поля – авт, викидання мяча з побочин, вмет мяча руками з побочин, бічняк, вмет з авта*; момент взяття воріт – *гол, голь, голь, ворота, добуття воріт, здобута, здобута брамка, здобуттє воріт, (з)добуті ворота, стрілені ворота*; положення поза грою – *відсторона, відсторонь, офзайд, офсайд, офсід, поза-грою, спалений*. Назви ударів охоплюють номінації родового поняття: *вдар, коп, стріл*, різновидів ударів: *удар головою – головка*; *удар із лету – волей, удар з лету*; *удар від воріт – відкоп від воріт, грядяк*; *перший удар м'ячем на початку тайму – викоп, закоп, перше копнення*; *вільний удар – вільне копненє з місця, вільний, вільний коп*, різновидів покарань: *штрафний удар – карний, карний / провинний коп / стріл, копняк*; *штрафний удар із позначки одинадцяти метрів – займак, одинадцятиметровий, одинадцятка, пенальді, пенальті*; *кутовий удар – корнер, коп з рога, копнення з кута, наріжник, наріжняк, роги*. Для називання способів завдання удару в м'яч вживано номінації: *вдар / удар передом черевика / кінцем черевика / шпідом / задом черевика / внутрішнім боком черевика / зовнішнім боком черевика / підбиттям*. Найбільшу групу

становлять назви дій футболістів: атаквальні дії – *акція, атак, інтервенція, наступ, офензива*; захисні дії – *дефензива, захист, оборона*; ведення м'яча – *дріблінг, дроблення мяча, перепровадження мяча, провадження мяча*; комбінаційні дії – *заграння, зіграння, комбінація*; пасування м'яча – *копненє, пас, пассінг, подаванє, подавання, подання*; зупинка м'яча – *гашення мяча, задержання, задержуванє, зупин, стоповання мяча, стоппінг*; швидкісні ривки гравців – *випад, зрив*; штовхання суперника руками – *друленє, друляння*; надійна оборона воріт – *криття, мурованє, муровання*; вдала дія воротаря – *робінзонада*; невдалий удар у м'яч – *кікс(а)*; подавання м'яча до центру поля – *центра, центрування*; прорив – *пробій*; прострільна передача – *перебій, перестрільювання*; обіграння футболістів суперника з використанням обманних рухів – *киванє, кивання*; опіка суперників – *обставлювання противників*; стилі гри – *гра довгими поданнями, гра короткими поданнями*. У групі назв результатів матчів і здобутих очок функціювали лексеми: *відношення, результат*; переможний підсумок матчу – *виграна, побіда*; нічийний результат – *вирівнання, нерішена, нерозіграна, реміс, так-на-так*; поразка – *програ, програна*; здобуті очки – *нота, пункт*. В українській термінології футболу, яка в першій половині ХХ ст. лише формувалася, питома лексика домінувала над чужомовними назвами.

Футбольній лексиці першої половини ХХ ст. притаманна варіантність, бо тоді в терміносистемі футболу відбувалося становлення базових термінів на позначення його основних понять, що супроводжувалося конкуренцією кількох лексичних одиниць. Зафіксовано всі різновиди варіантних назв: фонетичні (*удар – удар, гол – голь – голь, ігрище – грище, матч – метч – меч, офзайд – офсід – офсайд, пенальді – пенальті*), графічні (*aut – аут, FIFA – ФІФА, forward – форвард*), орфографічні (*витривалість – витривалість, мяч – м'яч, спарінг – спаррінг, хавбек – хав-бек*), словотвірні (*дружинна (гра) ('командна гра') – дружинова (гра), коп – копненє, лучник – злучник, наріжник – наріжняк, програна – програ, суддювати – судіювати*), морфологічні (*атак – атака, біг – біги, грати вдєсятку – грати десятиро, добре грище – грище в доброму стані, перерив – перерва, рука ('гра рукою') – руки, темп – темпо*), синтаксичні (*воротна лінія – лінія воріт, європейська чаша ('кубок') – чаша Європи, змагання копаного мяча – змагання в копаній мяч – змагання в копанім мячи – змагання копанім мячем – змагання у копанім мячі, мистецька табеля ('турнірна таблиця чемпіонату') – табеля мистецтв*) і комбіновані, в яких поєднано кілька видів варіантності (*друленє ('штовхання гравця') – друляннє – друляння, подаванє – подавання*). Приклади демонструють переважно наслідки засвоєння запозичень, однак зафіксовано й варіантні українські назви.

Важливою категорією системної організації футбольної термінологіки, що сприяє її впорядкуванню, є антонімія. У футбольній лексиці першої половини ХХ ст. зафіксовано чотири види поняттєво-семантичної антонімії – контрарну (*виграна – нерішена / нерозіграна – програна, змагун в нападі ('гравець нападу') – змагун в помочі – змагун на обороні – змагун на воротах, удар шпїцом ('удар носакон бутса') – удар підбиттям – удар запятком – удар бічною частиною стопи*), комплементарну (*використати позицію – змарнувати позицію, подання*

карного – подання вільного, тактичний промах – технічний промах, упімнути грача ('попередити') – усунути грача ('вилучити з поля')), векторну (ввійти / зайти до ліги ('увійти до вищої за класом ліги') – виступити з ліги, напад – оборона, стрілити ворота ('здобути гол') – пустити ворота ('пропустити гол')) і координатну (бити мяча з землі / з воздуха – бити мяча з кожної позиції, весняний сезон – літній сезон – осінній сезон, грати лівою / правою ногою – грати обома ногами). Формально-структурна антонімія у футбольній термінології представлена лексичними антонімами (господарі (поля) – гості, напад – оборона, перемога – поразка, програ, фаворит – утсідер ('аутсайдер')), словотвірними (виграти – програти, виходити на грище – сходити з грища, ворітно ('з голами') – безворітно ('без голів'), ліво-криловий – право-криловий, наступ – протинаступ) й антонімічними аналітичними конструкціями (горішній ріг воріт – долишній ріг воріт, здобути мистецтво – втратити мистецтво, краще відношення воріт ('ліпша різниця забитих і пропущених м'ячів') – гірше відношення воріт, сильний удар – слабкий удар). Здебільшого серед антонімів-словосполук є такі, що мають у складі компоненти, які протиставляються в загальноживаній лексиці, проте зафіксовано й такі, в яких складники аналітичних конструкцій у межах терміносистеми футболу вступають в антонімічні зв'язки з іншими, ніж зазвичай, словами (грати брутально – грати по джентельменськи, вільний грач – обставлений грач, йти вперед крилами – йти вперед серединою, чоло табелі ('верх турнірної таблиці') – діл табелі ('низ турнірної таблиці')). Антонімія у футбольній лексиці демонструє її системність.

Український футбольний дискурс у Галичині започаткували видатні особистості. Передовсім Іван Боберський – популяризатор спорту, ініціатор створення першого українського спортивного клубу – У.С.К. Львів, автор українського підручника з футболу «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч» (1906), у якому він представив назви футбольних понять на національному ґрунті. Популяризаторську та термінотворчу діяльність у сфері футболу продовжили учні й однодумці Івана Боберського – Тарас Франко та Петро Франко, які опублікували низку статей футбольної тематики. Працями з теорії та методології футболу Франкові сини долучилися до вироблення української футбольної термінології, продовживши національні традиції спортивного назовництва.

На початку ХХ ст. українська футбольна лексика функціювала в наукових і публіцистичних текстах, а в другій половині 30-х рр. з'явилися перші літературні твори на тему футболу. У міжвоєнний період у Галичині опубліковано художні тексти футбольної тематики Івана Смолія, Івана Керницького, Зенона Тарнавського. Аналіз спеціальної лексики в цих творах показав, що вони, поряд із фаховими виданнями та спортивною пресою, слугують достовірним джерелом для реконструювання футбольного дискурсу першої половини ХХ ст. Єдиним наддніпрянським письменником, який порушив футбольну тему в художніх творах, був Юрій Смолич. Розгляд футбольних назв із його текстів допоміг з'ясувати особливості розвитку футбольного дискурсу на Наддніпрянщині. Порівняння футбольної лексики з текстів Юрія Смолича із термінами футболу, уживаними в той самий період за Збручем, дало змогу виявити домінування запозичених назв,

що було специфікою футбольного дискурсу в Наддніпрянській Україні, на противагу галицькій мові футболу, у якій переважали питомі відповідники до чужомовних найменувань.

Наприкінці 30-х рр. ХХ ст. в українській футбольній термінології, яка була основним маркером формального футбольного дискурсу, нагромаджено великий за обсягом лексичний матеріал і розпочато впорядкування цієї терміносистеми, найважливішими завданнями якого стало усунення розбіжностей між футбольною термінолексикою в обидвох варіантах української літературної мови та кодифікація футбольних термінів. Однак дія екстралінгвальних факторів унеможливила процес унормування та стандартизації футбольної термінології. Не завершено й працю над словником спортивних термінів.

Початком уніфікації української лексики футболу в другій половині ХХ ст. стало витіснення питомих назв, передовсім термінів із західноукраїнського варіанта літературної мови, пошук у цих номінаціях польських і німецьких впливів, уживання на місці вилучених лексем спеціальних назв, які функціювали в російській футбольній термінології (*аут* (замість *бічняк*, *вмет м'яча з побочин*), *бек* (*захисник*, *оборонець*), *голкипер* (*воротар*), *корнер* (*наріжник*, *наріжняк*), *тайм* (*половина*, *півгра*), *фланг* (*край*, *крило*), *форвард* (*нападач*, *передовий*), *футбол* (*копаний м'яч*), *хаубек* (*помічник*, *напівзахисник*)). У післявоєнний період до українського футбольного дискурсу введено низку номінацій, які, зокрема, не використовувано в галицькій мові футболу: *бомбардир*, *дисципліна*, *команда*, *рефері*, *чемпіонат*, *штанга* (*воріт*). Типовим явищем стало калькування російських спеціальних назв: *воротарська площа*, *забитий гол*, *лицьова лінія*, *нічия*, *очко*, *перекладина* / *верхня планка воріт*, *перший* / *другий круг*, *перший удар по м'ячу*, *рахунок*, *штрафний удар*. Чужомовні слова, уживані в західноукраїнській мові футболу, замінено позиченнями з чужих мов, що функціювали в російській мові, та створеними в ній термінами, щоб цілковито уніфікувати терміносистеми обидвох мов: *автогол*, *арбітраж*, *боліти*, *вища ліга*, *контратака*, *нуль*, *пас*, *персональна опіка гравця*, *рішальний матч*, *тренувка*, *труси*, *удар в один доторк*, *фінт*, *футбольна форма*, *фуфайка*. З'явилися утворені за російським зразком суфіксальні деривати (*зігровка*, *обробка*, *пасовка*, *схватка*), віддієслівні похідники на *-уч(ий)* (*атакуючий*, *дублюючий*, *нападаючий*). У футбольній термінології 40–80-х рр. перервано національну традицію термінотворення, що ґрунтувалася на пошукові спеціальних назв із самобутньою внутрішньою формою. Засадничими тенденціями термінотвору в цей час стало фонетичне пристосування російських футбольних термінів і їх поморфемний переклад.

Динаміка розвитку суспільства на зламі ХХ–ХХІ ст. вплинула на футбольну термінологію: збільшилася наповнюваність окремих тематичних груп лексики та з'явилися нові групи назв. Номінаціями на позначення нововведених понять у футболі доповнено тематичні групи: найменувань медичної опіки гравців, до якої долучено назви контролю за вживанням заборонених препаратів (*Всесвітня антидопінгова агенція (ВАДА)*, *допінг-тест*, *заборонені речовини*); номінацій технічного забезпечення у футболі (*відеозапис матчу*, *електронне табло арбітра*, *система VAR* / *відеопомічник арбітра*, *технічна зона*, *штучне освітлення поля*);

назв інституцій і турнірів (*Ліга Європи УЄФА, Ліга чемпіонів УЄФА, Професіональна футбольна ліга, Українська асоціація футболу*); назв футбольної тактики (*катеначо, тікі-така, «тотальний футбол»*); назв гравців за їхніми функційними обов'язками (*вінгер, латераль, ліберо, плеймейкер, стопер, універсал*); назв ігрових моментів матчу (*пасивний офсайд, сейв, стандарт, фінт, штучний офсайд*); назв футболістів (*голеадор, легіонер, натуралізований гравець*).

Комерціалізація футболу зумовила появу тематичної групи, що називає футбольний менеджмент; вона охоплює такі підгрупи лексики: номінації трансферної діяльності клубів і спонсорства у футболі (*акції клубу, контракт гравця, оренда футболіста, спонсор команди, трансферне вікно*), назви інформаційної підтримки діяльності клубів і реклами у футболі (*прес-служба клубу, рекламна угода футболіста, трансляція матчу, футбольний канал*), назви забезпечення функціонування клубів (*адміністратор команди, ліцензування клубу, обслуговування стадіону, стюард*), номінації комерційної діяльності, пов'язаної з футболем (*букмекерська фірма, грати в тоталізатор, ставки букмекерів*).

Позитивною тенденцією останніх років стало повернення давніх питомих футбольних назв (*вишкіл, дружина, карний удар, копання м'яча, край, крило, помічник судді, поперечка воріт, чесна гра*). Компромісом є творення гібридів (*аутник, екіпірування, телескопічний вихід, українська прем'єр-ліга, фінтити*).

Сучасній футбольній термінології в спадок від епохи тоталітаризму залишилося чимало калек із російської мови (*видалення, двосторонка, захист на щиколотку, ключовий гравець, обрізка, парирувати удар, перестановка у лініях, підкрутка м'яча, удар щічкою, установка на гру, чистильник, штанга воріт*). У функції спеціальних назв уживано невластиві українській мові активні дієприкметники теперішнього часу на *-уч(ий)* (*атакуючий футболіст, блукаючий нападник, дублюючий склад*). Вирішенням проблеми використання активних дієприкметників є творення термінів із підрядними конструкціями у їхньому складі, що робить терміносполуки занадто громіздкими (*гравець, який вводить м'яч у гру, команда, що володіє м'ячем, футболіст, що вийшов на заміну*). Специфіка термінів як номінативно-дефінітивних одиниць не завжди дає змогу дотримуватися вимоги лаконічності назв (*бути на одній лінії з передостаннім гравцем суперника, виконання одинадцятиметрового після закінчення ігрового часу, проводити заміну під час зупинки гри*). Ці приклади свідчать про необхідність подальшого вноормування української футбольної термінології.

У третьому розділі «Українська футбольна лексика у неформальному дискурсі» описано лексичні одиниці, вживані в неофіційному спілкуванні у сфері футболу – футбольні жаргонізми, а також соціолект футбольних фанатів.

Своєрідним уведенням елементів розмовного мовлення у мову футболу, що активно формувалася в першій половині ХХ ст., були футбольні жаргонізми, якими мовці прагнули надати своїм висловленням емоційно-експресивного забарвлення. Жаргонізми представлено в таких тематичних групах української футбольної лексики: назви дій і процесів (*горіти* – ‘програвати’, *дріблювати / дробити мяч* – ‘дриблінгувати, бігти, копаючи м'яч ногами’, *зробити воротаря* – ‘обдурити воротаря’, *кібіцувати* – ‘уболівати’, *ки'вати* – ‘обдурити, обіграти,

обвести суперника', *кіксувати* – 'невдало копати м'яч', *крити* – 'перекривати вихід футболіста протилежної команди до воріт', *мастити* – 'перемагати з великим рахунком', *сікувати* – 'недобросовісно судити, безпідставно прискіпуватися', *спухнути* – 'втомитися', *шварцуватися на матч / йти «на шварц»* – 'потрапляти на матч без квитка'), назви осіб (*ас*, *зірка*, *звізда*, *зіркун*, *прімадонна*, *світло* – 'найліпший футболіст, зірка', *кібіц* – 'уболівальник', *король стрільців* – 'найліпший бомбардир', *косинер* – 'той, хто збиває противників з ніг, «косить»', *партач* – 'футболіст, який грає недбало, псує гру', *паталах(а)* – 'футболіст, який втрачає нагоду здобути гол', *пехман* – 'невдаха, гравець, якого переслідує невезіння', *технік* – 'технічний гравець', *шпак* – 'гравець, який перейшов до іншої команди, легіонер'), назви результату дії та опрідметненої дії (*баняк* – 'гол', *бик* – 'удар головою в обличчя чи живіт суперника', *бомба* – 'гол', *віконце* – 'удар у верхній кут воріт', *гачок* – 'підніжка', *головка* – 'удар м'яча головою', *кікс(а)* – 'невдалий удар в м'яч', *майстерштик* – 'майстерно виконаний удар', *вуличка* – 'вільний простір, який створюють гравці для свого нападника', *непорозуміння* – 'порушення правил', *пака* – 'гол', *робінзонада* – 'вдала, ефектна гра воротаря', *рука* – 'гра рукою', *свічка* – 'удар м'ячем вертикально високо вгору', *фалші* – 'обманні удари чи передачі', *щур* – 'удар низом у кут воріт'), футбольні жаргонні фразеологізми (*самовбивчі ворота* – 'гол у свої ворота', *бетонний заложник* – 'надійний захисник', *чистий мяч* – 'безсумнівний гол', *зелена трибуна* – 'глядацькі «місця» на деревах довкола стадіону') та вболівальницькі вигуки («*Україна*», *пів тузіна!*) – «*Україно*», *шість голів!*», «*Суддя, блощиці лоскотати!*», «*Суддя, канарки доїти!*»). Футбольні жаргонізми постали внаслідок семантичної деривації, адаптації запозичень, переважно германізмів і полонізмів, та шляхом творення гібридних назв із чужомовних кореневих морфем і питомих суфіксів.

Унаслідок дії позамовних чинників у другій половині ХХ ст. розвиток неформального футбольного дискурсу фактично припинився. Комунікація прихильників футболу відбувалася у своєрідних гайд-парках, якими були, наприклад, львівська «*біржа*» чи харківська «*брехайлівка*». На вербальному рівні вболівання за улюблену команду зредуковано до співу народних пісень, пісень літературного походження («*Черемшина*», «*Червона рута*»), виконання перероблених на футбольний лад фольклорних текстів, а також до використання стадіонного вигуку «*Суддю на мило!*» як реакції на несправедливі дії суддів. Обмежений спектр форм і засобів уболівальницької підтримки футбольних команд був наслідком заборон у тоталітарному радянському суспільстві.

У кінці 80-х рр. ХХ ст., після послаблення адміністративного контролю над функціонуванням неформальних молодіжних організацій, в Україні розвинули діяльність футбольні фанати. Складником фанатської ідентичності є специфічна мова – соціолект, сутність якого – лексичні засоби, що відрізняють мовлення футбольних фанатів, пов'язаних певними соціальними зв'язками, від мовлення загалу. У соціолекті фанатів футболу вербалізовано невеликий фрагмент навколишньої дійсності, безпосередньо пов'язаний зі сферою, довкола якої формуються суспільні зв'язки цієї групи – спільні зацікавлення вболіванням за певну футбольну команду. Фанатський соціолект почерпнув чимало лексем

із молодіжного сленгу, але є в ньому багато специфічних слів, що з'явилися саме у фанатському середовищі. Основні тематичні групи лексики, які охоплюють суспільну ділянку, де виявляють свою активність футбольні фанати, це: назви футбольних уболівальників, що мають у складі дві підгрупи найменувань – номінації футбольних фанатів (*виїздюк* ('фанат, що відвідує матчі своєї команди в інших містах), *гардкор* / *хардкор* ('фанат, який безпосередньо бере участь у бійках'), *драмер* ('фанат-барабанщик'), *споукмен* ('фанат, що керує підтримкою в секторі'), *ультрас* ('організовані групи вболівальників, які привертають увагу зовнішнім виглядом, співом, оплесками, використанням прапорів, банерів, піротехніки'), *фан*, *фанат*, *хуліганс* ('організовані групи радикально налаштованих фанатів, які виявляють відданість своїй команді, застосовуючи агресію та вчиняючи насильство стосовно фанатів інших футбольних клубів') і назви футбольних уболівальників із позафанатського середовища (*кузьмич*, *кузьма*, *кузя*, *KuZ*, *семка*, *семкоїд* ('уболівальники, які не долучаються до активної підтримки своєї команди, спостерігають за матчем, споживаючи їжу, напої, лузаючи насіння'), *дударик* ('уболівальник, який підтримує команду за допомогою дудки'), *ска(р)фер* ('уболівальник у клубному шалику')); назви активного фанатського вболівання під час матчу (*перформанс* ('видовище, яке влаштовують фанати під час матчу'), *сапорт* / *супорт* ('організована фанатська підтримка команди'), *слем* ('спонтанна штовханина у секторі фанів, що збоку нагадує бійку, заворушення'), *слемитися* ('штовхатися, імітуючи бійку'), *фанатіти* ('активно вболівати'), *хвиля* ('візуально-звукова підтримка, в якій задіяно всі сектори стадіону, коли вболівальники одні за одними встають і здіймають догори руки, створюючи динамічний ефект водяного валу'), *шиза* ('дієва підтримка улюбленої команди'), *шизіти* ('активно підтримувати свою команду'), *шоу* ('видовище, яке фанати влаштовують під час гри для підтримки команд')); номінації різновидів фанатської підтримки на стадіоні, які об'єднано в три підгрупи – назви, пов'язані з візуальною підтримкою своєї команди на стадіоні (*візуалка* ('зовнішнє оформлення трибун із використанням фанатської атрибутики'), *банер* ('саморобний транспарант, що містить емблему клубу, фанатського угруповання чи напис'), *барви*, (*клубні*) *кольори* ('фанатська атрибутика в офіційних барвах улюбленої команди'), *роза* ('шалик клубних кольорів із символікою команди'), *стаф* ('реквізити, необхідні для вболівання'), *розтяг* ('поздовжній банер, який розтягають у секторі фанатів'), *шоу з підсвіченою фольгою*, *шоу з плашок (модулів)*), найменування, пов'язані зі звуковою підтримкою команди під час матчу (*звук*, *акустика*, *вокал*, *гучність*, *драм* ('барабан'), *заряд*, *заряджати* ('вигукувати скандування під час матчу'), *кричалка*, *нон-стоп* ('безперервна звукова підтримка впродовж кількох хвилин'), *паровоз* ('оплески з паузами'), *перекличка* ('вигуки, які поперемінно скандують фанати двох команд і вболівальники на трибунах'), *репертуар*, *скандування*, *спів*, *тема* ('ритмізовані, часто римовані куплети, які вигукують у фан-секторах')) і номінації, пов'язані з піротехнічною підтримкою команди (*вроцлавський вогонь*, *дим*, *палити* / *смалити* (*петарду*, *фаєр*), *петарда*, *піротехніка*, *пірошоу*, *стробоскоп*, *фаєр* ('піротехнічний засіб, що горить яскравим полум'ям'), *фаєршоу*); назви локацій футбольних фанатів (*гостьовий сектор*, *сектор*, *фан-*

зона, фан-сектор); назви важливих для фанатів подій (*дербі* ('матч двох клубів з одного міста'), *матч-дей* ('день гри')); назви фанатських дій поза стадіоном і використовувані для цього засоби (*виїзд* ('поїздка на матч в інше місто'), *графіті*, *марш*, *махач* ('бійка'), *стікер* ('наклейка фанатської тематики'), *трабл* ('сутичка з фанатами-суперниками'), *трафарет*, *фанзин* ('фанатська газета'), *фанмари*).

Мовлення фанатської спільноти характеризує стрижнева для мовної картини світу футбольних уболівальників опозиція «свій – чужий», яка є важливим компонентом їхньої ідентичності. Вона має словесне вираження у двох групах номінацій цього соціолекту: назви фанатських угруповань і команд, за які фани вболівають, – із позитивною конотацією та назви футбольних клубів-суперників і їхніх фанатів – із негативною конотацією. Наприклад, уболівальники львівських «Карпат» свою команду та її фанатів називають *зеленими левами*, *зелено-білими*, *левами*, *леополітанс*, а суперники – *бандерами*; донецький «Шахтар» має назви (*гірники*, *оранжево-чорні* – *кроти*, *терикон*, *шахта*); запорізький «Металург» (*козаки*, *металурги*, *червоно-жовто-чорні* – *бомжі*, *запори*, *МетаЗапори*); київське «Динамо» (*біло-сині*, *динамівці*, *кияни* – *менты*, *хахли* / *хохли*); полтавська «Ворскла» (*біло-зелені*, *ворскляни* – *колгоспники*, *собаки Павлова*); харківський «Металіст» (*метал*, *синьо-жовті* – *метаглісти*, *хаммери*, *хорьки*). Окремою групою «чужих» для фанатів є міліція / поліція, що має найбільше неофіційних найменувань (*беркути*, *беркутята*, *вовкулаки*, *грифони*, *кашкети*, *космонавти*, *менты*, *мусори*, *А.С.А.В.* (*all coppers are bastards* – 'усі мідяні (поліція) – покидьки'), *акаби*, *акабери*, *1312*, *коти*, *лягаві*, *недолюди*, *погони*, *регбісти*, *самбісти*), а також охорона стадіонів (*цербери*), судді (*Валера*, «Суддя – гей!», «Суддя – пі*ерас!», «Суддя – три-два-раз!», «Суддя піде раз!»), журналісти (*папараці*), функціонери (*Гріша Шубкіс* – Григорій Суркіс, *Дим* – Петро Димінський). Ці лексеми вживано в усному мовленні фанатів, їхньому фольклорі, у друкованих виданнях фанатів (*фанзинах*) і в дописах на фанатських сайтах й інтернет-форумах.

У мовленні українських футбольних фанатів чимало запозичень із чужих мов, передовсім англізмів, бо фанатський соціолект сформувався в англійській мові. Англійськими позиченнями є назви фанатських об'єднань, номінації процесу вболівання під час футбольного матчу, а також лексеми з інших тематичних груп (*А.С.А.В.*, *банер*, *дербі*, *драм*, *драмер*, *матч-дей*, *нон-стоп*, *сапорт* / *супорт*, *слем*, *споукмен*, *стаф*, *стікер*, *трабл*, *фаєр*, *фанзин*, *шедвел*). Менше представлені у фанатському соціолекті позичення з інших мов: італійської (*графіті*, *папараці*, *стадіо*, *торс*, *трафарет*), російської (*бомжі*, *двіж*, *кінолог* ('фанат, що подорожує на виїзний матч електричкою – собакою'), *кузьма*, *кузьмич*, *махач*, *роза*, *сємки*, *хахли* / *хохли*, *хорьки*), французької (*вокал*, *перформанс*, *петарда*, *тераса*, *транспарант*), португальської (*торсида*).

Фанатське мовлення насичене спортивною термінологією, передовсім футбольними термінами, проте воно запозичувало й спеціальні назви з інших галузей знань, терміносистеми яких стали джерелом поповнення соціолекту фанатів. Тут функціонує термінна лексика музики (*барабан*, *бубон*, *дудка*), художнього мистецтва (*графіті*, *перформанс*, *торс*, *трафарет*, *шоу*, *шриффт*),

архітектури (*тераса*), військової сфери (*димова граната, сигнальна ракета, фаєр*), техніки (*вrocławський вогонь, петарда, рупор, стробоскоп*), фізики (*звук*).

У соціолекті футбольних фанатів частовживаними є лексеми, утворені внаслідок мовної економії – шляхом різних утинків. Найпоширеніший спосіб лексичного скорочення слів у фанатському мовленні – апокопа (*візуал, вокал, двіж, Зака, заміс, злив, криві, мах, нік, Пердь, перф, перфа, перформ, піро, репрес, розтяг, стад, строб / страб, транс, траф, хули, шиза*), менше лексем утворено внаслідок афери (бас, мило) та синкопи (*інет, інет-звіт, хулз / хулс*). Такі номінації з фанатського соціолекту, окрім семантичної місткості, ощадності ресурсів, привертають увагу й емоційно-експресивним забарвленням.

Попри поширений у суспільстві стереотип щодо ненормативності мовлення футбольних фанатів, обценна лексика в їхньому соціолекті є доволі обмеженою. Зафіксовано кілька нецензурних слів у корпусі фанатських текстів, уживання яких має безпосередній стосунок до сфери соціальної активності фанатів (*махач з гівном / без гівна, атака на сектор з гівном, Мухосранськ, Пердяївка, «Путін – ху*ло!»*, «Суддя – пі*арас!»). Прикладом поширення обценного висловлення із соціолекту футбольних фанатів серед широкого загалу є «Пісня про Путіна», що вийшла поза межі цієї спільноти, ставши мемом і засобом пропагандистської війни українців проти російської агресії.

Суспільно-політичні зрушення в Україні 2013–2014 рр. – національна Революція Гідності та російське вторгнення на Півдні й Сході України – зумовили трансформацію вербальної та невербальної поведінки українських футбольних фанатів: від ворожого ставлення та словесної агресії стосовно фанатських угруповань клубів-суперників до оголошення безстрокового перемир'я між ультрас усіх українських клубів, організації спільних акцій фанатів на підтримку соборності України, що є прикладами конструктивних дій. Ще однією ознакою часу стало використання текстів фанатського фольклору: скандувань, гасел, пісень під час Революції Гідності та масових акцій за єдність у державі. Суспільні події в Україні підважили стереотипи соціуму щодо футбольних фанатів як брутальних хуліганів, специфікою комунікації яких є словесна зневага й агресія.

В останні роки фанатська лексика вийшла поза межі свого звичного функціонування – в усному мовленні й інтернет-спілкуванні фанатів – і потрапила до текстів художнього стилю сучасних українських письменників, що свідчить про зацікавленість авторів субкультурою та соціолектом футбольних фанатів. Лексеми з фанатського мовлення використали в художніх текстах Сергій Жадан, Андрій Бондар, Оксана Забужко, Леонід й Олександр Ушкалови.

Аналіз неформального футбольного дискурсу засвідчив, що в українській мові він розвивався «хвилеподібно» внаслідок дії мовних і позамовних чинників.

У четвертому розділі «Назви національних футбольних команд і прізвиська українських футболістів як маркери соціолінгвістичних тенденцій» проаналізовано власні назви футбольної сфери.

Найбільший сегмент футбольної онімної лексики становлять назви команд. Номінації західноукраїнських футбольних клубів у першій половині ХХ ст. мали складну структуру, в якій поєднано компонент-аббревіатуру, що вказував

на національну належність команди, та власне онім. Другий складник, мотивований власною чи загальною назвою, відображав асоціації з історичними, географічними та культурними реаліями України й містив важливі для українців етнокультурні конотації. Унаслідок процесу трансонімізації утворено назви футбольних команд, які походять від найменувань: національної держави (С.Т. «Україна» Львів, С.К. «Русь» Ужгород), топонімів (У.С.Т. «Поділля» Тернопіль, У.С.К. «Самбір», С.К. «Тячів»), гідронімів (С.К. «Буг» Холм, У.С.К. «Дніпро» Винники, У.С.Т. «Дністер» Самбір, У.С.К. «Сян» Перемишль), оронімів (С.К. «Говерля» Станиславів, У.С.К. «Лисоня» Бережани, У.С.Т. «Чорногора» Яремче), антропонімів (У.С.К. «Богун» Броди, У.С.К. «Гонта» Мамаївці, У.С.К. «Довбуш» Чернівці, С.К. «Кармелюк» Львів, У.С.К. «Мазепа» Чернівці, С.Т. «Петлюра» Кіцмань, У.С.К. «Роксоляна» Рогатин, У.С.Т. «Черник» Коломия), назв українських молодіжних організацій – «Сокіл», «Каменярі», «Луг», «Січ», «Плай», «Карпатський Лецетарський Клуб» і назв українських культурно-освітніх інституцій – «Просвіта», «Рідна школа». Унаслідок процесу онімізації утворено номінації клубів, мотивовані назвами: явищ природи (С.К. «Буревій» Бучач, У.С.К. «Веселка» Медика, С.К. «Вихор» Городенка, У.С.К. «Заграва» Ярослав, С.К. «Хмара» Львів, У.С.Т. «Хуртовина» Комарно), астрономічних об'єктів (У.С.К. «Зоря» Ходорів, С.К. «Комета» Радивилів), рельєфу, природних зон (У.С.К. «Бескид» Турка, С.К. «Верховина» Керниця, У.С.К. «Скала» Стрий, У.С.Т. «Степ» Львів), фауни (У.С.К. «Беркут» Перемишль, С.К. «Лев» Радимно, У.С.К. «Сянова Чайка» Перемишль), осіб за родом діяльності (С.К. «Залізничник» Здолбунів, С.К. «Змагун» Тереховля, У.С.Т. «Ропник» Борислав), абстрактних понять (С.К. «Єдність» Городенка, С.К. «Основа» Львів, С.К. «Рух» Берестя), національних і державних символів (С.К. «Булава» Криниця, С.К. «Калина» Журавно, У.С.К. «Тризуб» Львів), знарядь, предметів (С.К. «Гонг» Львів, С.К. «Молот» Крукиничі, У.С.Т. «Стріла» Жовква) та назвами, об'єднаними спільною семою 'воля до перемоги, прагнення подолати перешкоди' (С.Т. «Змаг» Лопушина, С.К. «Мета» Львів, У.С.К. «Перемога» Новий Яричів, С.К. «Пробій» Бібрка, С.Т. «Пролом» Станиславів). Ці номінації є свідченням ретельного добору репрезентативних назв для йменування національних команд.

У 20–80-ті рр. ХХ ст. невелика частка номінацій футбольних команд була мотивована онімами й апелятивами з етнокультурною семантикою – назвами етнографічних районів («Буковина» Чернівці, «Волинь» Луцьк, «Полісся» Житомир, «Таврія» Сімферополь), гідронімами («Ворскла» Полтава, «Десна» Чернігів, «Дніпро» Дніпропетровськ, «Дністер» Заліщики, «Черемош» Вишниця, «Ятрань» Кіровоград), оронімами («Говерля» Ужгород, «Карпати» Львів), номінаціями мешканців географічних районів: «Азовець» Бердянськ, «Дунаєць» Ізмаїл, «Чорноморець» Одеса), назвами птахів, рослин, сільськогосподарських реалій («Сокіл» Сокаль, «Чайка» Севастополь, «Явір» Краснопілля, «Нива» Тернопіль), найменуваннями астрономічної сфери («Зірка» Кіровоград, «Зоря» Ворошиловград, «Метеор» Сімферополь), назвами природних явищ, рельєфу, водних масивів, мінералів («Блискавка» Харків, «Вихор» Дніпропетровськ, «Хвиля» Миколаїв, «Море» Феодосія, «Верховина» Ужгород, «Граніт» Черкаси, «Кремінь»

Кременчук). У цей період більшість номінацій українських команд зазнали впливу тоталітаризму радянської доби, що виявлявся в уніфікованості назв футбольних клубів. У найменуваннях третини українських команд використано назви, які дублювали номінації спортивних товариств радянської епохи – «Авангард», «Буревісник», «Динамо», «Колос», «Локомотив», «Спартак», «Торпедо», «Трудові резерви», військових спорттовариств – СКА, СКЧФ, ЦСКА і професійних спілок – «Дзержинець», «Здоров'я», «Знання», «Наука», «Праця», «Стахановець». Чимала група назв футбольних клубів мотивована ергонімами («Завод “Більшовик”» Київ, «Завод “Канат”» Одеса, «Південьсталь» Єнакієве, «Сільмаши» Херсон, «Центроліт» Суми, «Червоний екскаватор» Київ). Низка найменувань команд походила від назв підприємств, у номінаціях яких були імена комуністичних діячів або назви міжнародних пролетарських організацій («Завод імені Ілліча» Маріуполь, «Завод імені Комінтерна» Дніпропетровськ, «Завод імені Андре Марті» Одеса, «Завод імені Сталіна» Сталіно, «Ленінська кузня» Київ) і назв навчальних закладів («Індустріальний технікум» Полтава, «Київський політехнічний інститут» Київ), серед яких і освітні заклади фізичного виховання («Інститут фізкультури» Харків, «Технікум фізкультури» Одеса). Номінацією німецької комуністичної організації мотивовані найменування клубів «Рот-фронт» Київ, «Рот-фронт» Кривий Ріг, «Рот-фронт» Умань, а назвою більшовицької газети – номінації команд «Іскра» Виноградів, «Іскра» Миколаїв, «Іскра» Мукачеве.

Доміnantну частку відапелятивних найменувань українських футбольних команд радянського періоду становлять номінації, мотивовані назвами людей за професією чи видом занять: *автомобіліст, будівельник, взуттьовик, виноградар, водник, гідротехнік, гірник, дизеліст, дорожник, друкар, енергетик, керамік, колгоспник, комбайнобудівник, меліоратор, металіст, металург, моряк, мукомел, нафтовик, папірник, портовик, радист, суднобудівник, текстильник, трубник, харчовик, хімік, цементник, цукровик, шахтар, шинник, шкіряник*. Ця продуктивна модель творення назв футбольних команд у 20–80-ті рр. ХХ ст. давала змогу обирати нейтральні номінації клубів, не відступаючи від усталеного канону радянського назовництва. Чималу групу становлять назви команд, мотивовані апелятивами – номінаціями продукції підприємств («Азот» Шостка, «Андезит» Хуст, «Мотор» Чортків, «Підшипник» Луцьк, «Сталь» Алчевськ, «Трактор» Харків, «Холодильник» Васильків). Наслідком впливу тоталітаризму на систему футбольних назв є надання клубам ідеологічних найменувань: *більшовик, комунар, червона зірка, червоний флот, серп і молот, плуг і молот, крила рад*.

Корпус номінацій футбольних команд у незалежній Україні творить еkleктичну систему назв. З-поміж сучасних найменувань клубів зафіксовано номінації, що відображають етнокультурні особливості України та мотивовані онімами: давньою назвою національної держави («Русь» Хуст), топонімами («Галичина» Дрогобич, «Закарпаття» Ужгород, Ф.К. «Львів», «Поділля» Красилів, «Прикарпаття» Івано-Франківськ, «Таврія» Херсон), гідронімами («Борисфен» Бориспіль, «Дніпро» Черкаси, «Дністер» Овідіополь, «Збруч» Підволочиськ, «Рось» Біла Церква, «Світязь» Шацьк, «Смотрич» Кам'янець-Подільський), оронімами («Бужора» Іршава, «Гарай» Жовква, «Говерла» Ясіня, «Жупан» Винники,

«Карпати» Рахів, «Товтри» Козлів), міфонімами («Геліос» Харків, «Прометей» Шахтарськ, «Титан» Армянськ, «Фортуна» Шаргород), астрономом («Сіріус» Жовті Води), назвою спорттовариства першої половини ХХ ст. (Ф.К. «Сокіл» Глиняни, Ф.К. «Сокіл» Золочів). У корпусі сучасних назв футбольних команд збереглися й оніми, що відображають радянську традицію назовництва, мотивовані найменуваннями тогочасних фізкультурно-спортивних товариств – «Авангард», «Гарт», «Динамо», «Колос», «Локомотив», «Спартак», «Торпедо», військових товариств – ЦСКА, СКА. Спадком колоніалізму в незалежній Україні є назви клубів «Іллічовець» Маріуполь, «Ілліч-Осипенко» Бердянськ. Велику групу найменувань команд об'єднують номінації, мотивовані назвами підприємств, які стали спонсорами однойменних клубів; появу таких номінацій зумовила комерціалізація спорту («Княжа» Щасливе, «Оболонь» Київ, «Поліграфтехніка» Олександрія, «Роза вітрів» Гуляйполе, «Рудь» Житомир, «Темп» Шепетівка). Серед сучасних назв футбольних команд зафіксовано низку складених найменувань, мотивованих двома онімами, вибір яких зумовлений впливом різних тенденцій у назовництві – національних чи постколоніальних і комерційних. Такі номінації клубів вирізняються еkleктичністю: «Зірка-Нібас» Кіровоград, «Зоря МАЛС» Луганськ, «Нафком-Академія» Ірпінь, Ф.К. «Скіфи-ЛАЗ» Львів, «Славутич ЧАЕС» Славутич, «Цементник-Хорда» Миколаїв. Найбільшу групу відапелятивних назв команд у незалежній Україні охоплюють номінації, мотивовані номінаціями людей за професією: вагонобудівник, газовик, гірник, машинобудівник, металург, нафтовик, папірник, портовик, фетровик, хімік, хутровик, шахтар. Порівняно з попереднім періодом істотно зменшилася кількість назв, мотивованих найменуваннями продукції підприємств: «Енергія» Южноукраїнськ, «Кристал» Чортків, «Ротор» Черкаси, «Сталь» Кам'янське, «Титан» Запоріжжя. Побільшало назв, у яких відображено специфіку рельєфу, флори й фауни України: «Беркут» Бедевя, «Бескид» Надвірна, «Верес» Рівне, «Калина» Бугрин, «Скала» Моришин, «Чайка» Борщагівка, «Явір» Суми. Абстрактними назвами мотивовані номінації футбольних клубів Ф.К. «Єдність» Плиски, Ф.К. «Рух» Винники.

У корпусі назв футбольних команд вагоме місце займають найменування українських клубів у діаспорі, що є наочними прикладами тяглости національних назовницьких традицій, перерваних у радянській Україні. Номінації діаспорних футбольних команд, які українці створили в Європі, починаючи зі середини 40-х рр. ХХ ст., а згодом в Америці й Австралії, відображають асоціації з українськими реаліями. Найменування мотивовані власними та загальними назвами: національної держави (С.К. «Україна» Оттава, С.Т. «Україна» Зальцбург, С.Т. «Україна» Торонто, У.С.Т. «Україна» Лос-Анджелес, У.С.К. «Україна» Мельбурн), державного герба (У.С.Т. «Тризуб» Роттенбург, У.С.Т. «Тризуб» Філадельфія, Ф.К. «Тризуб» Ноттінгем), антропонімами (У.А.С.Т. «Черник» Детройт, У.С.Т. «Довбуш» Нью-Гейвен, У.С.Т. «Буй-Тур» Форхгайм, У.С.Т. «Богун» Цуффенгавзен), найменуваннями українських спорттовариств початку ХХ ст. (К.Л.К. Філадельфія, У.С.Т. «Луг» Айхштадт, У.А.С.Т. «Січ» Чикаго, С.К. «Сокіл» Торонто, У.С.К. «Сокіл» Сиракузи), топонімами (У.С.Т. «Запоріжжя» Ашаффенбург, У.С.Т. «Київ» Кабраматта, У.А.С.К. «Львів» Клівленд), гідронімами (У.А.С.Т. «Дніпро»

Балтимор, У.С.Т. «Дніпро» *Канберра*, У.С.Т. «Дністер» *Цуффенгавзен*, У.С.Т. «Сян» *Пфарркірхен*), оронімами (У.С.Т. «Говерля» *Інгольштадт*, У.С.К. «Карпати» *Торонто*, У.С.Т. «Чорногора» *Авгсбург*), назвами фауни (У.С.Т. «Беркут» *Новий Ульм*, У.С.К. «Лев» *Аделаїда*, У.А.С.Т. «Леви» *Чикаго*, У.С.Т. «Орлик» *Летбридж*, С.К. СУМ «Тигри» *Міннеаполіс*, У.С.К. «Тур» *Ляндстут*, У.С.Т. «Чайка» *Нюрнберг*), рельєфу (У.С.Т. «Верховина» *Регенсбург*, С.К. «Скала» *Торонто*, У.С.Т. «Плай» *Нью-Йорк*), явищ природи, астрономічних об'єктів (У.С.Т. «Буревій» *Ноймаркт*, У.С.Т. «Заграва» *Ваєрн*, У.С.Т. «Зоря» *Карлсруе*), українських реалій (С.К. «Ватра» *Лонг-Айленд*, У.Р.С.Т. «Калина» *Фюссен*, У.С.Т. «Степ» *Ділінген*), осіб (С.Т. «Богослов» *Гіришберг*, СУМ «Юнак» *Регенсбург*), назвою найуспішнішого українського футбольного клубу радянського періоду («Динамо» *Вроцлав*, «Динамо» *Лос-Анджелес*, «Динамо *Київ*» С.К. *Вінніпег*).

Окрему групу українського футбольного ономастикону становлять прізвиська гравців. В Україні, як і в цілому світі, називання людей неофіційними особовими іменами є особливістю футбольного дискурсу. У ролі прізвище гравців із команд 20–30-х рр. ХХ ст. уживано здрібніло-пестливі форми імен, утворені на взірць українських, польських, угорських і чеських демінутивів (*Бодьо*, *Любо*, *Майко*, *Миколка*, *Мірко*, *Олесь*, *Ромко*; *Базьо*, *Дозьо*, *Льольо*, *Мілько*, *Стасьо*, *Франьо*, *Юзьо*, *Ясьо*; *Алекс*, *Йотьо*, *Йошка*, *Феррі*, *Шонні*). Популярною була модель творення прізвище шляхом усічення прізвищ гравців (*Богатий* – від *Скоробогатий*, *Качка* – (*Качмарчук*), *Магік* і *Гоцький* (*Матоцький*), *Сукі* (*Суковський*)). У функції прізвище використано діалектні назви на позначення родинних стосунків (*Вуйко*, *Деда*, *Няньо*, *Шватер*). Метафоричним способом утворено прізвиська гравців на основі їхніх зовнішніх ознак (*Боцян*, *Ганді*, *Гориль*, *Італієць*, *Циган*, *Шкварок*), внутрішніх рис (*Дмитто*, *Зяко* / *Зайчик*, *Леньо*, *Моторка*, *Муха*, *Підай*), поєднання зовнішніх і внутрішніх характеристик (*Алібаба*, *Матрона*, *Панна*, *Пес*, *Ціпка*, *Швейк*). На основі синекдохи постали антропоніми *Мачуга*, *Смігло*. У творенні прізвище гравців міжвоєнного періоду помітно впливи чужих мов, що залежало від того, до яких держав належали українські етнічні землі, де функціювали національні футбольні клуби.

У 20–80-ті рр. ХХ ст. на творення неофіційних антропонімів футболістів впливала насамперед російська мова, а продуктивним способом конструювання імен було усічення прізвищ футболістів: *Базиль* – від *Базилевич*, *Блоха* (*Блохін*), *Казік* (*Козинкевич*), *Канева* (*Каневський*), *Кроха* (*Крощенко*), *Лемеха* (*Лемешко*), *Лобан* (*Лобановський*), *Муня* (*Мунтян*), *Серебро* (*Серебряніков*), *Філя* (*Філяєв*). Менше, ніж у попередній період, утворено прізвище футболістів від здрібніло-пестливих форм їхніх імен – за зразками творення демінутивів в українській, російській, польській і угорській мовах (*Макарчик*, *Мирон*, *Ромко*; *Алік*, *Вася*, *Жора*, *Льосік*, *Льоша*; *Вілі*, *Владек*, *Гобі*, *Еді*, *Мікі*, *Сяху*, *Шоні*, *Янкіль*, *Ясьо*, *Яцек*). Започатковано тенденцію використовувати як неофіційні антропоніми імена по батькові (*Васильович*, *Олексійович*). Метафорично утворено прізвиська, в основі яких – особливості зовнішності гравців (*Балерина*, *Кокаш*, *Маятник*, *Олеся*, *Рудий* *Соняшник*), їхні внутрішні риси (*Божий Дар*, *Восьминіг*, *Вчений*, *Ключка*, *Кульова*

Блискавка, Метр, Ракета, Студебеккер, Чанек), характерні внутрішні та зовнішні риси (*Бревер, Горобець-Жартівник, Дед, Том Соєр*).

У незалежній Україні на творення неофіційних антропонімів українських футболістів впливає, як і в радянську добу, передовсім російська мова. Велику групу прізвиськ гравців становлять неофіційні імена, утворені редукуванням їхніх прізвищевих назв: *Гусь (Гусев), Зіна (Зінченко), Коно (Коноплянка), Луч (Лучкевич), П'ят (П'ятов), Стронцій (Стронціцький), Тимоха (Тимошук), Шева (Шевченко), Ярмола (Ярмоленко)*. Утворені найменування часто асоціюються з російськими власними чи загальними назвами, що є свідченням впливу постколоніальних тенденцій на український неофіційний антропонімікон спортивної сфери. Шляхом утинків прізвищ футболістів і додаванням до усіченої твірної основи суфіксів здрібнілості постали прізвиська: *Назік (Назаренко), Хачик (Хачеріді), Худік (Худоб'як), Чижик (Чижевський)*. Непродуктивним є творення прізвиськ гравців від деминутивних форм їхніх імен; більшість таких неофіційних антропонімів утворено за російським зразком (*Вася, Гена, Міша, Паша, Рома*). Збереглася модель творення прізвиськ від патронімічних назв (*Анатолійович, Станіславович*). Оригінальним є антропонім *СаШо*, що постав із перших складів здрібнілої форми імені *Са(ша)* та прізвища *Шо(вковський)*. Зменшилася кількість метафоричних прізвиськ, в основу яких покладено особливості зовнішності гравців (*Звір, Зубастик, Исус, Мік Джаггер, Рижий*), їхні внутрішні риси (*Бай, Бісиклета, Брігель, Кінь, Козацька Ракета, Львівський Гаттузо, Робокон, Т-44, Український Бекхем, Універсальний Солдат, Флажок*), поєднання внутрішніх і зовнішніх ознак гравців (*Білий Роналдо, Іван Грозний, Молодий Інєста, Чорнобильський Мессі*).

Висновки містять узагальнений виклад результатів дослідження історії формування, розвитку та функціонування футбольної лексики у формальному й неформальному дискурсах української мови з кінця ХІХ – до початку ХХІ ст.

Футбольний дискурс – підвид спортивного дискурсу зі специфічною тематичною спрямованістю, що зорієнтований на певного адресата, використовує особливий арсенал мовних засобів і становить сукупність різностильових, різножанрових текстів відмінного комунікативного спрямування та є продуктом мовленнєвої діяльності у сфері футболу. Формальний футбольний дискурс функціонує в офіційних, формалізованих ситуаціях спілкування людей, пов'язаних із футболом, у масмедіа й у трансляціях футбольних матчів; у ньому використовують футбольну термінологію. Неформальний футбольний дискурс пов'язаний із неофіційними ситуаціями комунікації на футбольні теми – повсякденними контактами людей, причетних до футболу, їхнім інтернет-спілкуванням; у ньому функціують жаргонізми та побутує соціолект, що виник у субкультурі футбольних фанатів.

Історія розвитку футболу в Україні бере свій початок із кінця ХІХ ст., тоді ж починає формуватися українська футбольна термінологіка як основний маркер формального дискурсу. Найінтенсивніший період становлення системи назв на позначення футбольних понять припадає на першу третину ХХ ст., коли футбол масово поширився в Україні, а разом із ним засвоєно й основні терміни футболу, які були запозиченнями-англізмами. Через специфічні суспільно-політичні

обставини розвиток національної футбольної термінології відбувався у двох рівнобіжних напрямках: у Наддніпрянській Україні – із відчутними впливами російської термінотворчої традиції, а на західноукраїнських землях – із виразно акцентованими національними підходами до термінотворення.

На Заході України для називання футбольних понять найчастіше використовувано ресурси української мови: загальноживаним словам надавано спеціального термінного значення чи на основі словотворчих ресурсів питомої лексики творено футбольні назви. До більшості чужомовних термінів дібрано власне українські аналоги. Іноді ці найменування формували розлогі синонімічні ряди конкурентних питомих назв, що є прикметною рисою некодифікованості тогочасної терміносистеми футболу. Серед запозичень із чужих мов домінували англійські назви, які потрапили в український дискурс футболу разом із самими футбольними поняттями. Меншою є частка чужомовних термінів, позичених з інших мов – німецької, польської, французької чи за їхнім посередництвом.

Національній футбольній термінології першої половини ХХ ст. притаманна варіантність, що закономірно, бо в цей період термінологія футболу перебувала на етапі формування власного арсеналу поняттєвих і термінних засобів, і в ній конкурувало по кілька назв на позначення одного футбольного поняття. Зафіксовано всі види варіантності: фонетичну, графічну, орфографічну, словотвірну, морфологічну, синтаксичну, комбіновану. Приклади демонструють передовсім результати засвоєння чужих назв, проте є й варіантні питомі терміни.

Антонімія у футбольній термінології мала вияв у всіх її поняттєво-семантичних різновидах – комплементарній, контрарній, координатній, векторній. За формально-структурною специфікою в мові футболу виокремлено антонімі лексичні, словотвірні та представлені аналітичними конструкціями. Антонімія у футбольній термінології сприяє системній організації спеціальних назв, унаочнює ієрархію понять футболу, їхню пов'язаність і взаємозалежність.

Розвиток українського футбольного дискурсу відбувався за дієвої участі видатних українців, які популяризували футбол в Україні, – Івана Боберського, Тараса і Петра Франків – теоретиків і практиків футболу. У своїх публікаціях, що були першими українськомовними працями футбольної тематики, вони не копіювали термінологію футболу, яка функціювала в інших мовах, а шукали словесного вираження для футбольних понять, зберігаючи дух рідної мови.

У другій половині 30-х рр. сферу використання футбольної лексики істотно розширено – вона вийшла поза межі наукового та публіцистичного стилів, її почали вживати в художніх творах. Першими футбольну тематику порушили письменники-галичани – Зенон Тарнавський, Іван Керницький, Іван Смолій. Серед авторів-наддніпрянців чи не єдиним представником, який у своєму доробку мав художні твори на футбольну тему, є Юрій Смолич. У його текстах використано спеціальну лексику, що функціювала в футбольному дискурсі Наддніпрянщини в першій половині ХХ ст. Лексичний матеріал із творів Юрія Смолича відрізняється від галицької футбольної лексики того ж хронологічного періоду насамперед залученням великої кількості запозичень. Порівняння обидвох пластів

лексики дало змогу зробити висновки про відмінні підходи до формування української мови футболу в різних частинах України.

На кінець 30-х рр. ХХ ст. у національній футбольній термінології, яка репрезентувала формальний футбольний дискурс, завершився етап нагромадження лексичного матеріалу на позначення понять сфери футболу, проте через втручання позамовних чинників нормалізацію та кодифікацію цієї термінології не завершено, як і не укладено словника футбольної лексики.

У радянський період українська мова футболу зазнала відчутного впливу тоталітаризму, передовсім на лексичному рівні. Першим кроком до уніфікації української футбольної термінології стало витіснення питомих назв, насамперед тих, що ввійшли до неї з галицько-буковинського варіанта української літературної мови, і вживання замість них кальок із російської мови та запозичень, які функціювали в російській футбольній терміносистемі. Через негативний вплив позамовних чинників у другій половині ХХ ст. багато українських футбольних лексем, використовуваних на початку ХХ віку, витіснено з терміносистеми футболу, їм надано статусу діалектних, застарілих і рідковживаних. Відсоток питомих футбольних назв відчутно зменшився: там, де на початку століття вживано власне українські лексеми, у радянський період функціювали їхні чужомовні відповідники та російські кальки.

На зламі ХХ–ХХІ ст. українська футбольна термінологія зазнала істотних змін. Стрімка комерціалізація найвидовищнішого виду спорту, проникнення інноваційних технологій у цю консервативну спортивну дисципліну, величезна увага засобів масової комунікації до футболу зумовили розширення лексичної наповнюваності деяких тематичних груп і появу нових груп футбольної лексики, зокрема назв, пов'язаних із менеджментом у футболі, що переважно є новими чужомовними позиченнями, якими футбольна терміносистема поповнилася в пострадянський період без будь-яких спроб передати нові поняття засобами української мови. Тривожною є спроба актуалізувати давні запозичення з чужих мов, до яких ще на початку ХХ ст. дібрано питомі відповідники. Позитивною тенденцією сучасного футбольного дискурсу є намагання повернути питомі назви першої половини ХХ ст., що їх згодом насильно витіснили чужомовні позичення і скальковані російські назви. Цей пласт футбольної термінології з виразно національним підґрунтям зберігає шанси хоча б частково повернутися в сучасну українську футбольну терміносистему.

Неформальний футбольний дискурс української мови розвивався «хвилеподібно»: активно – у першій половині ХХ ст. і на зламі ХХ–ХХІ ст., а цілковито був пригнічений у другій половині ХХ ст., що пов'язане з впливом політичних чинників на суспільне життя в Україні та, зокрема, на сферу спорту.

Особливістю неформального футбольного дискурсу першої половини ХХ ст., що творився українською мовою передовсім у Галичині, бо східноукраїнські міста, в яких вирувало футбольне життя, зазнали зросійщення, було функціонування жаргонізмів, що доповнювали західноукраїнський варіант літературної мови. Футбольні жаргонізми вживано як конкретизатори та неофіційні дублети лексем із терміносистеми футболу. Чимало жаргонізмів є полонізмами

та позиченими через польське посередництво германізмами. Поява їх у футбольному дискурсі Галичини – це результат процесів, унаслідок яких сформувалося галицько-буковинське міське койне, що черпало елементи з діалектів південно-західного наріччя, чужих мов – насамперед німецької та польської, які були мовами державної адміністрації, а також із мовлення соціальних груп – студентських, школярських, батярських, що виокремилися в тогочасних містах, і представники яких були першими та найпалкішими вболівальниками футбольних матчів. В українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. функціювали жаргонізми, що були вкрапленням повсякденного розмовного мовлення галицьких міст у тогочасному футбольному дискурсі. Серед жаргонних лексем футбольної сфери є загальноновживані назви, які зазнали семантичних трансформацій, і запозичення з чужих мов. Футбольна жаргонна лексика першої половини ХХ ст. функціювала не лише в усному мовленні, а й у публіцистичних і художніх текстах тогочасних українських авторів.

У другій половині ХХ ст. унаслідок соціальних обмежень у тоталітарному радянському суспільстві неформальний футбольний дискурс практично не розвивався. Скупий арсенал дозволених форм і засобів уболівальницької підтримки улюблених футбольних команд на вербальному рівні мінімізовано до співу народних пісень і перероблених на футбольний лад фольклорних текстів.

Наприкінці 80-х рр. ХХ ст., коли в суспільстві дозволено неформальні об'єднання, в Україні активізувалися футбольні фанати, а на зламі ХХ–ХХІ ст. сформувалася мова фанатської спільноти – соціолект українських футбольних уболівальників, який частково перехрещується з молодіжним сленгом, проте в ньому є специфічні слова, що з'явилися в середовищі фанатів й окреслюють особливості соціальної активності цієї суспільної групи. Чимала частина фанатського словника потрапила в українську мову, як і в інші мови, з англійської, менша частка чужомовних слів у соціолекті футбольних фанатів припадає на лексику, запозичену з італійської, французької, російської та португальської мов. У соціолекті фанатів футболу функціують не лише спортивні терміни, а й назви спеціальних понять, позичені з різних терміносистем, зокрема з фізики, військової справи, техніки, візуального мистецтва, музики, архітектури. Різногалузеві терміни, які в мовленні фанів розширили свої термінні значення внаслідок семантичної деривації, є одним із джерел формування соціолекту футбольних фанатів. Продуктивний спосіб творення лексем у мовленні фанатів – лексичне скорочення слів за допомогою усічення – афези, синкопи й апокопи. Такі зредуковані лексеми лаконічні й експресивні, що важливо для комунікації у фанатському соціолекті.

Суспільно-політичні події в Україні 2013–2014 рр. були поштовхом до зміни вербальної та невербальної поведінки українських футбольних фанатів. Вороже ставлення та словесну агресію стосовно фанатських угруповань клубів-суперників трансформовано в безстрокове перемир'я між фанами всіх українських клубів. Фанатські гасла, скандування та пісні використовували під час української Революції Гідності та масових акцій за єдність у державі.

Особливістю функціонування лексики із соціолекту футбольних фанатів в останні роки є вживання її у художніх творах українських письменників, що свідчить про зацікавлення авторів футбольним фанатизмом і мовленням фанатів.

Одним із основних маркерів соціолінгвістичних тенденцій у мові футболу є ономастикон – назви футбольних клубів, що належать до формального дискурсу, та прізвиська футболістів, уживані в неформальному дискурсі.

Назви українських футбольних команд першої половини ХХ ст. пов'язані з українськими реаліями, відображають національну мовну картину світу та мотивовані онімною й апелятивною лексикою. Вибір номінацій, дотичних до української культури, свідчить про прискіпливий пошук назв футбольних клубів, які репрезентували українську націю в період бездержавності.

Для називання футбольних команд 20–80-х рр. ХХ ст. здебільшого взято номінації, що віддзеркалюють радянські реалії та комуністичні цінності. Лише невелика частка (10%) найменувань українських футбольних клубів пов'язана з українською етнокультурою та має національно-культурний компонент у значенні, решта номінацій відображає вплив колоніалізму радянської доби на українське спортивне назовництво й тотальну уніфікацію назв команд.

За останню чверть століття дія трьох факторів – національного, постколоніального та комерційного – спричинила появу еkleктичного корпусу власних назв футбольних команд, де поряд із номінаціями, в яких відображено мовну картину світу українців, співіснують найменування, що є спадком тоталітаризму радянської епохи, та покручі, в яких поєднано назви команд із номінаціями спонсорів, що фінансують українські клуби.

Окреме місце в системі власних назв українських футбольних команд мають найменування клубів копаного м'яча в діаспорі – на європейському, американському й австралійському континентах. Ці команди функціювали від середини 40-х рр. ХХ ст. і мали назви, пов'язані з історією та культурою України. Більшість номінацій продовжують традиції добору назв із національно-культурною семантикою. Найменування діаспорних команд – вагомий сегмент українського футбольного ономастикону, бо вони є демонстрацією тягlosti національних назовницьких традицій, які в підрадянській Україні перервано.

Загалом, у найменуваннях футбольних клубів за більш ніж столітній період розвитку футболу в Україні відображено суспільно-політичні події української історії: прагнення до здобуття власної державності на початку ХХ ст., тоталітарні впливи 20–80-х років ХХ ст. і відродження національних традицій після відновлення української незалежності в 1991 р. Центральне місце в корпусі назв футбольних клубів мають лексеми з етнокультурною семантикою.

Прикметною рисою футбольного дискурсу в Україні, як і в цілому світі, є маркування гравців прізвиськами. Неофіційні антропоніми футболістів утворено за усталеними моделями, загалом традиційними для українських прізвиськ. Це назви, що походять від демінутивних форм імен футболістів, і найменування, які постали внаслідок усічень прізвищ гравців. Метафорично утворено неофіційні антропоніми футболістів на основі притаманних їм зовнішніх ознак, внутрішніх рис або поєднання зовнішніх і внутрішніх характеристик. Якщо в міжвоєнний період

у творенні прізвиськ простежено впливи польської, чеської, угорської мов, залежно від того, під чийм пануванням перебували українські землі, на яких функціювали національні футбольні клуби, то в радянський період – виразно домінувала російська мова. У другій половині ХХ ст. започатковано тенденцію використання в ролі прізвиськ патронімічних назв. У період після відновлення незалежності України на творення прізвиськ футболістів продовжує впливати російська мова. Неофіційні антропоніми гравців, утворені шляхом усічень прізвищевих назв, нерідко асоціюються з російськими лексемами, що є виявом постколоніальних тенденцій в українському неофіційному антропоніміконі. Меншою, порівняно з іншими періодами, є частка прізвиськ, що постали на основі метафори, тобто спектр оригінальних неофіційних імен футболістів, які виникли на ґрунті уважного спостереження за гравцями, виявлення їхніх специфічних рис і порівняння з відомими реаліями, відчутно скоротився.

Сучасні футбольні оніми – це динамічний корпус назв, що постійно трансформується й оновлюється, тому його дослідження має великі перспективи.

Соціолінгвістичне дослідження української футбольної лексики з погляду синхронії та діахронії дало змогу довести, що футбол є однією з небагатьох соціокультурних сфер національного життя, яка цілісно представлена в українській мові формальним і неформальним дискурсами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Процик І. Термінологія спортивного права. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Л. Полюга. Львів: Вид-во Львівської політехніки. 2010. № 675. С. 171–174.

2. Процик І. Термінологія в мовленні футбольних фанатів. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Л. Полюга. Львів: Вид-во Львівської політехніки. 2011. № 709. С. 112–115.

3. Процик І. Мистецькі терміни в соціолекті українських футбольних фанатів. *Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту: Мовознавство*. Тернопіль: Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2012. Вип. 2 (21) 2011 – 1 (22) 2012. С. 54–60.

4. Процик І. Функціонування термінів мистецтва в соціолекті футбольних фанатів (на матеріалі української та польської мов). *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. Л. Полюга. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. № 733. С. 81–85.

5. Процик І. Соціолект українських футбольних фанатів. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна* / гол. ред. Т. Салига. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. Вип. 57. С. 285–290.

6. Процик І. Терміни «колір» і «барва» в соціолекті українських футбольних фанатів. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / відп. ред. І. Дуцяк. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2013. № 765. С. 110–114.

7. Процик І. «Зелено-білі наші кольори...»: кольороназви в соціолекті українських футбольних фанатів. *Наук. вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Філол. науки. Мовознавство* / гол. ред. Н. О. Данилюк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 2 (279). С. 14–19.

8. Процик І. «Хохол народився – жид заплакав»: прізвиська футбольних команд та їхніх уболівальників в соціолекті українських футбольних фанатів. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту: Мовознавство*. Тернопіль: Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2014. Вип. 2 (24). С. 214–219.

9. Процик І. Мовна картина світу футбольних фанатів (на матеріалі української та польської мов). *Studia Ukrainika Poznaniensis* / red. T. Kosmeda. Poznań: Wyd. Uniwersytetu Adama Mickiewicza, 2015. Zeszyt III. S. 249–259.

10. Процик І. Р. Польсько-українські лексичні паралелі в соціолекті футбольних фанатів. *Слов'янський збірник: зб. наук. праць* / гол. ред. О. А. Войцева. Одеса – Чернівці: Букрек, 2015. Вип. 19. С. 206–217.

11. Процик І. Опозиція «свій – чужий» в соціолекті українських футбольних фанатів. *Мова і суспільство* / гол. ред. Г. П. Мацюк. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2015. Вип. 6. С. 115–121.

12. Процик І. Р. Мовна економія в соціолекті українських футбольних фанатів. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур: Пам'яті академіка Леоніда Булаховського: зб. наук. праць* / гол. ред. О. Л. Паламарчук. Київ: Освіта України, 2015. Вип. 28. С. 119–129.

13. Процик І. «На трибунах була фантастична атмосфера – неймовірна шиза, чудовий перф і піро...». Апокопа як один зі способів мовної економії в соціолекті українських футбольних фанатів. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна* / гол. ред. Т. Салига. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 63. С. 178–185.

14. Процик І. «Копаний м'яч учить боронити і здобувати»: тематична класифікація української футбольної термінологіки кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології* / гол. ред. Б. Рицар. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. № 842. С. 151–157.

15. Процик І. Р. С.Т. «Україна», У.С.К. «Тризуб», У.С.К. «Сокіл», або Які назви мали українські футбольні команди Галичини в першій половині ХХ століття. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди* / відп. ред. О. А. Олексенко. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. Вип. 43. С. 122–129.

16. Процик І. «Авангард», «Локомотив», «Колгоспник»: вплив тоталітаризму на вибір назв українських футбольних команд у 20–80-х рр. ХХ ст. *Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту: Мовознавство*. Тернопіль: Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2016. Вип. 1 (25). С. 83–89.

17. Protsyk I. Zmiana retoryki ukraińskich kibiców futbolu pod czas społeczno-politycznych wydarzeń na Ukrainie w latach 2013–2016. *Oblicza komunikacji. Medialne i propagandowe oblicza wojny* / pod red. T. Piekota, M. Poprawy, H. Sojki-Masztalesz. Wrocław: Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016. Tom 9. S. 145–155.

18. Процик І. Зміна риторики українських футбольних фанатів під час суспільно-політичних подій в Україні 2013–2016 років. *Oblicza komunikacji. Medialne i propagandowe oblicza wojny / pod red. T. Piekota, M. Poprawy, H. Sojki-Masztalerz. Wrocław: Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016. Tom 9. S. 157–165.*

19. Процик І. Р. «Команда футбольних святих», або Релігійна лексика в художніх текстах футбольної тематики. *Наук. вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. праць. Романо-слов'янський дискурс. Чернівці: Вид. дім «Родовід», 2016. Вип. 769. С. 38–43.*

20. Процик І. Національно-постколоніальна еkleктика: назви футбольних команд у незалежній Україні. *Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. праць Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка: Філологія / гол. ред. М. Федурко. Дрогобич: Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 38. С. 326–340.*

21. Процик І. Українська футбольна лексика першої половини ХХ ст.: втрачена своєрідність чи польський вплив? *Проблеми слов'янознавства / гол. ред. А. Л. Татаренко. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 65. С. 77–95.*

22. Процик І. Сучасні назви українських футбольних команд, мотивовані апелятивною лексикою. *Наук. зап. Кіровоградського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка: Філол. науки. Кропивницький: Вид. Лисенко В. Ф., 2017. Вип. 154. С. 501–505.*

23. Процик І. Р. Функціонування футбольних термінів першої половини ХХ століття в художньому тексті. *Термінологічний вісник: збірник наукових праць / відп. ред. Л. В. Туровська. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2017. Вип. 4. С. 281–288.*

24. Процик І. Р. Відображення мовної картини світу футбольних фанатів у художніх творах сучасних українських письменників. *Вісник Дніпропетр. ун-ту: Мовознавство / відп. ред. Т. С. Пристайко. Дніпро: Дніпр. нац. ун-т ім. О. Гончара, 2017. Вип. 23 (1). С. 155–164.*

25. Процик І. «Змагання копаного мяча виграється не ногами, але головою!»: футбольна тематика та її мовне втілення у спортивних статтях Тараса Франка. *Лінгвостилістичні студії: наук. журнал / гол. ред. С. К. Богдан. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. Вип. 6. С. 165–174.*

26. Процик І. Р. «На ціле життя залишився гарячим прихильником копаного м'яча». Українська футбольна лексика в художніх творах 30–40-х рр. ХХ ст. *Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць / гол. ред. Т. Ю. Ковалевська. Одеса: ПолиПринт, 2017. Вип. 24. Т. 1. С. 318–328.*

27. Процик І. «Треба ще буде подумати про назву»: номінації українських футбольних команд у ХХ–ХХІ століттях. *Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту: Мовознавство. Тернопіль: Терноп. нац. пед. ун-тет ім. В. Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27). С. 252–260.*

28. Процик І. Р. «...Як ся футболісти справують на полі з бальоном»: футбольна лексика в сучасних гумористичних текстах. *Наук. праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка: Філологічні науки / відп. ред. Л. М. Марчук. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. Вип. 44 (5). С. 270–275.*

29. Процик І. «Стрілив переможні ворота і здобув таким чином гет-трік». Футбольна лексика в малій прозі Івана Смолія. *Вісник Львівського університету.*

Серія філологічна / гол. ред. Т. Салига. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2017. Вип. 64. С. 287–299.

30. Процик І. Назви діаспорних футбольних команд як віддзеркалення тяглості українських національно-культурних традицій. *Мова: класичне – модерне – постмодерне* / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія»: відп. ред. В. Ожоган. Київ: Дух і літера, 2017. Вип. 3. С. 157–165.

31. Процик І. Р. Назви футбольних команд Запорізької області. *Вісник Запорізького нац. ун-ту: зб. наук. праць. Філологічні науки* / гол. ред. П. І. Білоусенко. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2017. № 1. С. 173–177.

32. Процик І. Розвиток української футбольної лексики у Східній Галичині на початку ХХ ст. / *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. 9. Opis, konfrontacja, przekład / pod red. W. Wysoczańskiego i B. Gaska. Slavica Wratislaviensia*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017. T. CLXV. S. 315–327.

33. Процик І. Р. «Це не були футбольні змагання, а бій за Україну»: назви українських футбольних команд як чинник національної ідентифікації у ХХ ст. *Лінгвістика: зб. наук. праць* / гол. ред. К. Д. Глуховцева. Старобільськ: ДЗ «Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка», 2017. № 2 (37). С. 85–99.

34. Процик І. Р. «Мій дирдир». Футбольна лексика в малій прозі Андрія Бондаря. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди* / відп. ред. О. А. Олексенко. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. Вип. 48. С. 203–210.

35. Процик І. Р. «Футбольне грище – фудбалеве ігрище»: варіантність в українській футбольній термінології першої половини ХХ ст. *Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць* / гол. ред. Т. Ю. Ковалевська. Одеса: ПолиПринт, 2018. Вип. 25. С. 26–37.

36. Процик І. «Тяжко було його переїхати і стрілити у ворота». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Мова: класичне – модерне – постмодерне* / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія»: відп. ред. В. Ожоган. Київ: Дух і літера, 2018. Вип. 4. С. 95–110.

37. Процик І. «Побіда – програ, признаний гол – непризнаний гол, взяти бальон на шпїц – взяти бальон на обцас». Антонімія в українському футбольному дискурсі першої половини ХХ ст. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2018. Вип. 68. С. 293–306.

38. Процик І. Р. «Я – не грач, а партач, люди, навчіть мене грати». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Вісник Запорізького нац. ун-ту: зб. наук. праць. Філол. науки* / гол. ред. І. Я. Павленко. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2018. № 2. С. 83–91.

39. Процик І. «Прапори твого клубу – останнє, за що тобі лишилося битись». Лексика соціолекту футбольних фанатів у художніх текстах Сергія Жадана. *Наук. зап. Центральноукраїнського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка: Філол. науки*. Кропивницький: Вид-во «Коло», 2019. Вип. 175. С. 471–476.

40. Процик І. «В футбол треба грати неодмінно!» Футбольна термінологіка художніх творів Юрія Смолича як репрезентація українського футбольного дискурсу в Наддніпрянській Україні у першій половині ХХ ст. *Лінгвостилістичні студії: наук.*

журнал / гол. ред. С. К. Богдан. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. Вип. 10. С. 163–185.

41. Protsyk I. Nazwy ukraińskich klubów piłkarskich w Galicji w pierwszej połowie XX wieku. *Onomastica Slavogermanica* / red. R. Łobodzińska. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2019. Т. XXXI. S. 79–88.

42. Процик І. «Три удари в площину воріт в першому таймі»: лексика офіційного футбольного дискурсу в художніх творах Сергія Жадана. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки. Мовознавство* / гол. ред. В. Ожоган. Київ: Національний ун-т «Києво-Могилянська академія», 2019. Т. 2. С. 56–64.

43. Процик І. «А ці зросли богатирі на київському полі: “Канева”, Сабо і “Базіль”, “Лобан”, Турянський, “Срібло”». Прізвиська українських футболістів советського періоду. *Лінгвостилістичні студії: наук. журнал* / гол. ред. С. К. Богдан. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. Вип. 12. С. 169–182.

44. Процик І. «Грав я тоді з “Леньом” Скоценом і “Льольом” Мікльошем в нападі». Прізвиська українських футболістів у першій половині ХХ ст. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Ucrainica IX, Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury: Sborník vědeckých článků z mezinárodní konference «X Olomoucké sympozium ukrajinistů střední a východní Evropy»* (Olomouc, 9–10.09.2020). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. S. 102–108.

45. Процик І. Р. «Як кожен футболіст, мав своє прізвисько». Неофіційні найменування українських гравців, які виступали в футбольних чемпіонатах після відновлення незалежності України. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць Харк. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди* / відп. ред. А. В. Лепетюха. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. Вип. 53. С. 41–54.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

46. Процик І. Вербальне самовираження в субкультурі українських футбольних уболівальників. *Мова і суспільство* / гол. ред. Г. П. Мацюк. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. Вип. 3. С. 224–229.

47. Процик І. Р. Спеціальна лексика в соціолекті українських футбольних фанатів. *Термінологічний вісник: зб. наук. праць* / відп. ред. В. Л. Іващенко. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2013. Вип. 2 (2). С. 125–131.

48. Процик І. «Зелені леви», «кроти» та «тхори»: прізвиська футбольних команд та їхніх уболівальників в соціолекті українських футбольних фанатів. *Тенденції розвитку української лексики та граматики* / за ред. І. Кононенко, І. Митнік, С. Романюк. Warszawa – Івано-Франківськ, 2014. Ч. 1. С. 212–222.

49. Процик І. «Ми всі сьогодні “ультрас”». Як навчати розуміння публіцистичного тексту на заняттях із української мови як чужої. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. праць* / гол. ред. І. М. Кочан. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 9. С. 251–260.

50. Процик І. «Ми не вороги – ми українці». Українські футбольні ультрас під час Революції Гідності. *Типологія та функції мовних одиниць: наук. журн.* / гол. ред. Н. М. Костусяк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 2. С. 234–248.

51. Процик І. Р. «— Хто ми? – Леви. – Хто ми є? – Зелені леви». Кольороназви – домінантна тематична група в лексиці соціолекту українських футбольних фанатів. *Актуальні проблеми прикладної лінгвістики: зб. наук. праць / гол. ред. Н. В. Кондратенко. Одеса: вид. Букаєв В. В., 2014. С. 277–282.*

52. Процик І. Лексика соціолекту українських футбольних фанатів (у порівнянні з фанатським соціолектом польської мови). *Ukrainica Brunensia. Україністика: минуле, сучасне, майбутнє. III. Мова. Колективна монографія, присвячена 20-річчю україністики на філософському факультеті Університету імені Масарика в Брно / гол. ред. Г. Миронова. Brno: Jan Sojnek-Galium, 2015. С. 399–406.*

53. Процик І. Соціолект українських і польських футбольних фанатів: спільне і відмінне. *Польська мова та полоністика у Східній Європі: минуле і сучасність: зб. праць з нагоди десятиліття кафедри польської філології Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка / за ред. І. Бундзи, Є. Ковалевського, А. Кравчук, О. Сливинського. Київ: Фірма «ІНКОС», 2015. С. 643–653.*

54. Процик І. Обсценна лексика в соціолекті українських футбольних фанатів. *Типологія та функції мовних одиниць: наук. журн. / гол. ред. Н. М. Костусяк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. № 1 (5). С. 151–164.*

55. Процик І. «Стріли, взяті з лету»: нульова суфіксація у футбольній термінолексії української мови першої половини ХХ ст. *Наукова термінологія нового століття: теоретичні і прикладні виміри: зб. наук. праць / відп. ред. Л. Д. Малевич. Рівне: НУВГП, 2016. С. 197–201.*

56. Процик І. Сучасні назви українських футбольних команд, мотивовані онімами. *Типологія та функції мовних одиниць: наук. журнал / гол. ред. Н. М. Костусяк. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. № 2 (6). С. 144–157.*

57. Процик І. Своє та чуже в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Мултикултуралізм і мнгоезиччє: сборник с доклади от Тринадесетите международни славистични четения. София, 21–23 април 2016 г. Том I. Лінгвістика / съст.: М. Стефанов, П. Мартинова, Д. Григоров, Р. Петрова, В. Колев, Т. Георгиева. Велико Търново: Фабер, 2017. С. 436–444.*

58. Процик І. Динаміка змін назв українських футбольних команд у ХХ–ХХІ ст. *Ukrajnistika na Sveučilištu u Zagrebu: 20 godina / Україністика в Загребському ун-ті: 20 років / уряд. Ж. Челіч (Ž. Čelić), Т. Фудерер (T. Fuderer). Філософ. ф-тет Загребського ун-ту. Загреб: ФФ пресс, 2018. С. 312–324.*

59. Protsyk I. Nazwy ukraińskich klubów piłkarskich w Galicji w pierwszej połowie XX wieku. *Jednostki języka w systemie i tekście / pod redakcją A. Charciarka, A. Zych i E. Kapeli. Sosnowiec: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, 2018. T. 2. S. 171–181.*

60. Процик І. Р. Чужомовні запозичення в соціолекті українських футбольних фанатів. *Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования: в 2-х чч. / под общ. ред. О. Б. Переход. Брест: БрГУ им. А. С. Пушкина, 2018. Часть 1. С. 210–215.*

61. Процик І. Футбольний дискурс в родині Франків. «Я єсть пролог...»: *Матеріали Міжнародного наук. конгресу до 160-річчя від дня народження Івана Франка: у 2 тт. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2018. Т. 2. С. 468–482.*

62. Процик І. Р. Прізвиська як спосіб маркування футболістів. *Таврійські філологічні наукові читання: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 24–25 січня 2020 р.* Київ: Таврійськ. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2020. Ч. І. С. 38–43.

63. Процик І. Р. Футбольний дискурс у текстах української художньої літератури ХХ–ХХІ ст. «*Citius, Altius, Fortius!*»: феномен спорту в літературі та культурі: зб. наук. матеріалів конференції (Бердянськ, 24–25 вересня 2020 р.) / гол. ред. О. П. Новик. Бердянськ: БДПУ, 2020. С. 124–127.

64. Процик І. Р. «Вмить веселий оклик впав: ах наш Ціпка «голя дав»: прізвиська українських футболістів, які грали в національних командах Західної України у першій половині ХХ ст.». *Берасцейскі мір у кантэксце гісторы і культуры Ўсходняй Еўропы* / рэд. В. Місіюк. Мінск: Р. М. Цымбераў, 2020. С. 90–97.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

65. Процик І. Вербальна та візуальна ідентифікація в соціолекті українських футбольних фанатів. *Україноцентризм наукового сумління: збірник наук. праць на пошану проф. Зеновія Терлака* / відп. ред. М. П. Білоус. Львів: Ліга-Прес, 2014. С. 566–591.

66. Процик І. Р. Мовна картина світу українського футбольного фаната. *Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 17–18 грудня 2014 р.: у 2-х чч.* Ч. І. Харків: НУЦЗУ, 2014. С. 105–107.

67. Процик І. Р. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток соціолекту футбольних фанатів у слов'янських культурах (на прикладі української та польської мов). *Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов'янських культур: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 24 травня 2016 р.)* / НАН України, Укр. ком. славістів, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. мови, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т літ-ри ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, Укр. мовно-інформ. фонд, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ: Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2016. С. 50–53.

68. Процик І. Р. Назви українських футбольних команд у ХІХ–ХХІ ст. *Problems and perspectives in European education development: materials of International scientific and practical conference.* Prague: Prague Institute for Qualification Enhancement, 2016. S. 214–215.

69. Процик І. Р. Футбольна термінологіка у спортивних статтях Тараса Франка. *Комунікативний дискурс у полікультурному дискурсі: матеріали міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (6–7 жовтня 2017).* Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2017. С. 155–157.

70. Процик І. Р. Соціолінгвістичний нарис про українську мову футболу та соціолект українських футбольних фанатів. *Philology in EU countries and Ukraine at the modern stage: Conference proceedings, December 21–22, 2018.* Baia Mare: Izdevniecība «Baltija Publishing». S. 49–53.

71. Процик І. «Футбол, серед іншого, є чесною грою». Футбольна лексика в есеїстиці Оксани Забужко. *Серце чистеє, думка чесная...: зб. наук. праць і матеріалів на пошану Ірини Ощипко* / відп. ред. Т. Й. Висоцька. Львів: Вид-во «Левада», 2018. С. 328–343.

72. Процик І. Р. «Гримнув капітальною бомбою голя попри воротаря». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілею проф. К. Г. Городенської*. Київ, 29–30 листопада 2018 р. Київ: Міленіум, 2018. С. 135–137.

73. Процик І. «Пекельна бомба відбилась під гострим кутом у ліве віконце воріт». Жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини ХХ ст. *The Third International scientific congress of scientists of Europe. Proceedings of the III International Scientific Forum of Scientists «East–West» (January 11, 2019)*. Premier Publishing s.r.o. Vienna, 2019. С. 1160–1170.

АНОТАЦІЯ

Процик І. Р. Футбольна лексика у формальному та неформальному дискурсах. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – «Українська мова». Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2021.

Працю присвячено комплексному дослідженню футбольної лексики української мови: її формуванню, розвитку та функціонуванню впродовж понад столітньої історії футболу в Україні. Сформульовано визначення футбольного дискурсу, диференційовано формальний і неформальний футбольний дискурси, здійснено соціолінгвістичний аналіз побутування української мови в різних суспільних сферах, пов'язаних із футболом.

Дисертація є першим в українському мовознавстві всебічним і системним дослідженням футбольної лексики в діахронії та синхронії в усній та писемній формах мовлення – як історично сформованої та функційно розбудованої підсистеми сучасної загальнонаціональної мови, що обслуговує комунікативні потреби українців у вагомій упродовж останнього сторіччя соціокультурній сфері. На основі ґрунтовного аналізу фактичного матеріалу розглянуто періоди зародження, становлення й розвитку футбольної лексики з кінця ХІХ до початку ХХІ ст. через призму впливу мовних і позамовних чинників та запропоновано шляхи її оптимізації. Описано неформальний футбольний дискурс – жаргонізми в футбольній лексиці та соціолект українських футбольних фанатів. Проаналізовано футбольний ономастикон як один із основних маркерів соціолінгвістичних тенденцій в українській мові футболу, – назви футбольних клубів, вживані у формальному дискурсі, та прізвиська футболістів, використовувані в неформальному дискурсі.

Діахронне соціолінгвістичне дослідження української футбольної лексики дало змогу довести, що футбол є однією з небагатьох соціокультурних сфер національного життя, яка цілісно представлена в українській мові формальним і неформальним дискурсами.

Ключові слова: діахронна соціолінгвістика, формальний футбольний дискурс, неформальний футбольний дискурс, футбольна лексика, футбольна

термінологія, футбольні жаргонізми, соціолект футбольних фанатів, футбольний ономастикон, назви футбольних команд, прізвиська футболістів.

SUMMARY

Protsyk I. R. Football vocabulary in formal and informal discourses. Manuscript.

The dissertation presented in partial fulfilment of the requirements for the Doctor's Degree in speciality 10.02.01 – «Ukrainian language». Lesia Ukrainka Volyn National University, Lutsk, 2021.

The dissertation is devoted to the diachronic study of football vocabulary of the Ukrainian language from the birth of football in Ukraine in the second half of the XIX century and until now, the history of formation, development and functioning of Ukrainian football vocabulary has been comprehensively studied, sociolinguistic analysis of its formal and informal use in various areas connected with football has been carried out.

The author's definition of football discourse as a separate subspecies of sports discourse has been formulated. This discourse has a specific thematic focus, is focused on a specific addressee, uses a specific arsenal of language tools and is a set of texts of different genres, styles which have different communicative directions. This discourse is a product of speech in football.

The formation of Ukrainian football terminology as the main marker of official football discourse began in the late nineteenth century, and the most intensive period of formation of the system of names to denote football concepts falls on the first third of the XX century, when football spread widely in Ukraine. The development of national football terminology took place in Ukraine due to specific socio-political circumstances in two parallel directions: in Dnieper Ukraine – with significant colonial influences of the Russian terminological tradition, and in Western Ukraine – with clearly emphasized national approaches to term formation. In the West of Ukraine, the resources of the Ukrainian language were used primarily for naming football concepts, when commonly used words were given a special term meaning or football nominations were created on the basis of word-forming resources – creative bases and affixes. Most of the foreign terms had Ukrainian equivalents, sometimes they were extensive synonymous series of competing specific names, which is a noticeable feature of the non-codification of the Ukrainian football terminology of that time.

During the Soviet period Ukrainian football terminology was significantly influenced by totalitarianism. The first step towards the unification of Ukrainian football vocabulary in post-Soviet Ukraine was the displacement of specific Ukrainian names, especially those included in the Galician-Bukovinian literary language, and the use in their place of Russian loanwords which functioned in the Russian football terminology system. That was aimed at making national football terminology similar to the Russian one as much as possible.

At the turn of the XX–XXI centuries, Ukrainian football terminology underwent significant changes – there appeared completely new groups of vocabulary, in particular, names related to football management, which are usually new foreign language loans, every

time the attempts to return old specific names and clear football vocabulary from negative influences of Russification are more and more active.

Informal football discourse of the Ukrainian language developed in waves: actively – in the first half of the XX century and at the turn of the XX–XXI centuries, instead in the second half of the XX century it was completely depressed, which is directly related to the influence of political factors on public life in Ukraine in general and in the field of sports in particular. A characteristic feature of the informal football discourse of the first half of the twentieth century – which was created in the Ukrainian language first of all in Galicia, because the eastern Ukrainian cities where football life was booming underwent strong Russification – was the functioning of a large number of football jargons that complemented the Western version of literary language.

In the late 80's of the XX century, after the weakening of administrative control over the activities of informal youth organizations, football fans were very active in Ukraine, and at the turn of the XX–XXI centuries a specific language of the fan community was formed – the sociolect of Ukrainian football fans which partially intersects with youth slang, but it contains many specific words that appeared among the fans and outline the features of social activity of this social group.

One of the main markers of sociolinguistic tendencies in the language of football is the onomasticon – names of Ukrainian football clubs used in formal discourse and nicknames of football players used in informal discourse.

Names of Ukrainian football teams of the first half of the XX century related to Ukrainian historical, geographical and cultural realities, reflect the linguistic picture of the world of Ukrainians and are motivated by onymic and appellative vocabulary. For the nomination of football teams of the 20–80s of the XX century for the most part names reflecting Soviet realities and communist values were chosen. The corpus of names of football teams during the last quarter of this century is a kind of eclecticism of names that reflect the national and cultural specifics of Ukraine, names that are a legacy of post-totalitarianism of the Soviet era as well as complex nominations that combine ancient club names with sponsor names, which is the result of the influence of the latest commercial factors on the Ukrainian onym space during the period of Ukrainian independence. A special place in the corpus of proper names of Ukrainian football teams has been taken by the names of clubs in the diaspora, which demonstrate the longevity of national naming traditions, which in post-Soviet Ukraine were interrupted.

The nicknames of football players are formed according to established models, generally traditional for Ukrainian unofficial anthroponyms. Among the ways to create nicknames the most productive were the use of players' last names or their parts and the use of metaphors.

The diachronic sociolinguistic study of Ukrainian football vocabulary in the dissertation made it possible to trace and consistently prove that football is one of the few socio-cultural spheres of national life which is fully represented in the Ukrainian language by formal and informal discourses.

Key words: formal football discourse, informal football discourse, football vocabulary, football terminology, football jargon, sociolect of football fans, football onomasticon, names of football teams, nicknames of football players.

Підписано до друку 29.03.2021 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Зам. № 29/03-1.
Умовн. друк. арк. 1,7.
Наклад 100 прим.

Видавництво “Галич-Прес”
Видавець ФОП Король І.В.
Реєстраційне свідоцтво
вул. Гнатюка, 17, м. Львів, 79007
тел.: (096) 5988924
Ел. пошта: lvivprint@ukr.net
Свідоцтво ДК №5353 від 24.05.2017 р.